Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ БОЛОН
КПСС-эй БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ ОРГАН

...эмнай 1921 оной ...рин 21-hээ гарана. | № 294 (18617) | 1990 оной декабриин 23, воскресени | Сэн 3 мүн.

минии hэшхэл, минии эрхэтэнэй hэшхэл. Үнгэрхэдөө, хэрбээ ямар нэгэн булягэй үгэ хэлэхыемни гүйгаашье haaнь, би тиимэ юумэ хэхэгүй байгааб.

Тэрэнэй hүүлээр шэнэ Союзна М. Н. Полторанин үгэ хэлэбэ. Залай ямараар хандаhанаар сэ-нэхэдэ, тэрэнэй тайлбаринууд этигэмжэгүй гэжэ ойлгогдоhон байна. Энэ уршагта ябадалые депутадай этикын асуудалнуудай талаар комиссида дамжуулха гэжэ шиидхэгдэбэ.

Тэрэнэй hүүлээр шэнэ Союзна хэлсээн тухай асуудал зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжэлүүлэгдэhэн байна.

Россин Федерацийн арадай депутадуудай бүлэгhөө А. А. Николаев, арадай депутадуудай Кашкадарьинска областной Соведэй түрүүлэгшэ А. Р. Атаджанов, депутат К. М. Оразов, «Эрхэтэнэй общество тээшэ гэhэн депутадуудай бүлэгhөө В. И. Самарин, Молдовын дай шэнэ Союз тээ... най зам хүнгэн бэшэ... жэ депутат түгэсхэлдэ... бэ. Дээрэhээ мэдэлтэй... нэй байhан жэлнүүдтэ янзын, даншье haa, олон хан галтагүй муу юумэнүүд суглараhан байна бшуу. Үнгэрhэн сагай гажа буруу үзэгдэлнүүдые дабаха зуураа, бидэ урагшаа зоримгойгоор дабшаха, тиихэдэ хамтаараа дабшаха, хамтын хүсэл оролдолгоор бэрхэшээл түбэгүүдые дабаха, үгэеэ ойлголсожо шадаха, арадууд болон нацинуудай хоорондохи харилсаануудые эбэй, бэе бэеэ хүндэлэлгын, олон талын харилсаа холбооной үндэhөөр байгуулха ёhотойбди.

Н. И. Дементейн түрүүлэлгэ доро болоhон үдэшын заседани дээрэ депутадууд редакционно комиссиин дурадхаhан «Ороной байдал ба тохёолдоод байhан социально-экономическа ба политическэ кризисэй оршон байдалые зай-

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

ЭДЭБХИ, ҮҮСХЭЛЭЙ ОРШОН БАЙДАЛДА

...дай ССР-эй Верховно ...гурбадахи сесси та...дэрөө, декабриин 21-...мэриез үргэлжэлүүлбэ. ...кын мэдээсэл тараа...эрэгсэлнүүдтэ бүхы ...зүбөөр, хазагайруу-...аруулдаг болохо ту-...дай депутадууд А. Н. ...Е. К. Ханхалаев, Г. К. ...хэлэhэн байна. Тиихэ-...энэр «Правда Буря-...етэдэ гараhан хэдэн ...дые дурдаба.

...депутадууд «Буряа-...-эй арадай депута-...Статустай» зохилдуу-...еспубликын ямаршье ...илхы тушаалтадта ...хэжэ, дүүрэн харюу ...хэтэй ха юм. Энэ эр-...эглэн, арадай депу-...С. Л. Гусев, А. М. Во-... Буряадай ССР-эй ...нүүдэй Соведэй Ту-...ын орлогшо Е. А. Та-...асуулта хэhэн байгаа. ...арасюк депутадуудай ...нүүдтэ харюусаба. Тэ-...унь хангалтагүй гэжэ ...ууд тоолобо. Тиимэhээ ...и сессиин хоёрдохи ...энэ асуудалаа дахин ...бэлдэхыень нүхэр Та-... дурадхагдаа.

...оной бэеын элүүрые ...тон шухала асуу-...бултанда мэдээжэ. ...бүлэг депутадууд ...икын элүүрые хам-...министр В. В. Тарма-...дажа, ажахы эрхилэл-...энэ онол арганаудай ...скэ эмхи зургаануд-...раар нэбтэрүүлэгдэжэ ...тухай хөөрэжэ үгэхы-...ан байгаа. Нүхэр Тар-...тайлбариие сесси шаг-...

...й депутат Н. П. Олек-...удаань үгэ хэлэхэдээ, ...скэ эмхи зургаанууд-... онол аргануудые нэб-... талаар ойлгосогүй ...олон гэжэ мэдүүлбэ. ...бодомжолоор фельд-...акушерскэ пунктнууд ...ндаа байна. Тиимэhээ ...хамгаалгын министер-...эниие хараада абаха ...гэжэ депутат хэлэбэ. ...й депутат А. К. Вер-...ридээр иигэжэ мэ-... «Медицинскэ эмхи зургаануудта ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргануудые нэбтэрүүлхэ талаар республикын Министрнүүдэй Соведэй тогтоол сагhаа урид батлан абтаhан байгаа. Тиимэhээ тэрэ тогтоолые болюулхые дурадханаб». Гэбэшье удаань үгэ хэлэhэн арадай депутадууд М. П. Рябов, В. С. Борисов, Н.-Ц. Ч. Дабаев нүхэр Вершининэй дурадхалые дэмжэбэгүй. Республикын ажалшадай элүүрые хамгаалгада хабаатай асуудалнуудые Верховно Соведэй удаадахи сесси дээрэ хаража үзэхэ гэhэн шиидхэбэри сесси абаба.

Верховно Соведэй гурбадахи сесси урда үдэрынь, тодорхойлбол, декабриин 20-до Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган болохо «Бурятия» гэжэ газетые бии болгохо, газетэнүүдэй редакторнуудые баталха тухай асуудал зүбшэжэ эхилhэн байгаа. Тус асуудалаар арадай олон депутадууд үгэ хэлээ гэжэ газетэдээ мэдээсээ hэмди. Ушар тиимэhээ декабриин 21-дэ, арадай депутадуудай нюусаар дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр газетэнүүдэй редакторнууд hунгагдаба. «Бурятия» гэжэ газетын редактораар В. Б. Бадмаев, «Буряад үнэн» газетын редактораар Ц. Б. Цырендоржиев hунгагдаhан байна.

Верховно Соведэй гурбадахи сесси дээрэ «Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдэй бүридэлдэ зарим тэды хубилалтануудые оруулха тухай», «Депутадуудай эрхэ түлөөлэлгые болюулха, hунгалта зарлаха тухай» асуудалнууд хаража үзэгдэбэ. Тус асуудалаар республикын Верховно Совет иимэ тогтоолнуудые баталан абаба: Верховно Соведэй Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгын, худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, зоной ажаhуудалай болон бусад хангалгын талаар комитедэй түрүүлэгшээр арадай депутат В. С. Худугуевые томилхо. Тиихэдэ арадай хэдэ хэдэн депутадууд комитедүүдэй бүридэлдэ нэмэжэ оруулагдаа. Гэхэтэй хамта министрнүүдээр томилогдоhон арадай депутадууд Н. Ю. Мадуевай, М. Х. Харанутовай депутадуудайнгаа эрхэ түлөөлэлгые болзорhоо урид болюулhан тухай шиидхэбэри абтаба.

Республикын юстициин министр Ю. Б. Цыренжапов сессиин ендэртэ гаража, Гусиноозёрскын арадай сүүдэй судьягаар нүхэр Н. П. Яжиновые томилхо тухай, Северобайкальскын городской арадай сүүдэй түрүүлэгшын тушаалhaa нүхэр М. Г. Козулиниие дуудажа болюулха тухай сессидэ дурадхаа. Тэрэнэй дурадхал тушаа арадай депутадууд Г. К. Языков, А. Ф. Покацкий үгэ хэлэhэн байна. Верховно Соведэй гурбадахи сесси юстициин министр Ю. Б. Цыренжаповай дурадхалые дэмжэхэ гэhэн шиидхэбэри баталан абаба.

Верховно Соведэй гурбадахи сесси дээрэ «Улаан-Үдын городской Соведэй мэдэлэй газарай хилые тодорхойлhон проектые» зүбшэн хэлсэбэ. Улаан-Үдэ хотын ахамад архитектор П. Г. Зильберман карта дэлгэжэ, городой эзэлдэг газарай хилые заажа үгэбэ. Энэ асуудал олон жэлэй туршада хаража үзэгдөөгүй юм гээд тэрэ мэдээсэбэ. Тиимэhээ Улаан-Үдын Заречный, Солдатский, Степной, Сокол гэжэ поселогуудай байдаг газарынь Ивалгын районно Соведэй мэдэлдэ байдаг юм. Улаан-Үдын ахамад архитекторэй дурадхаhан проектын ёhoop 10 мянган гектар газар Улаан-Үдын городской Соведэй мэдэлдэ үгтэхэ ёhотой.

Улаан-Үдын городской Соведэй газарай хилэ тухай арадай депутадууд Д. Ц. Будаев, Л. П. Бутков, А. П. Абашеев, О. П. Хомутов, В. И. Трофимов, В. К. Кукшинов, А. Ц. Балдуев, В. Б. Саганов, Н. П. Быков болон бусад hанамжаяа хэлэhэн байна.

Жэшээлхэдэ, арадай депутат Д. Ц. Будаев үгэ хэлэхэдээ, городойнгоо хилые саашадань үргэдхэхэ ёhотойбди гэжэ тэмдэглэбэ. Хүн зоной хубиин гэрнүүдые бариха асуудалда ехэ анхарал хандуулагдаха ёhотой. Улаан-Үдын түбтэ ойро участок абагшад 0,04—0,05 гектар, харин городой түбhөө холо участогуудта 0,06—0,10 гектар газар үгэхэдэ болохо. Юундэб гэхэдэ, городhоо холохоно газарай участок абаhан хүнүүд үхэр мал, гахай бариха аргатай байна ха юм. Арадай депутат А. П. Абашеев иигэжэ хэлээ: «Город шадархи зарим поселогууд соо магазиншье, клубшье, банишье, больницашье үгы байдаг. Энэ юунhээ болоноб гэхэдэ, нэгэ посёлогой хүнүүд хоёр эзэтэй байна ха юм. Зарим посёлогой хүн зон хүдөөгэй районой зон гэжэ тоологдоод, салин хүлhэ зэргэлжэ байhан хүнүүдhээ ехээр абадаг ушарнууд бии. Худалдаа наймаанай, медицинскэ хангалгын талаар тодорхой юумэншье үгы байдаг. Тиимэhээ эдэ таарахагүй ябадалые усадхаха хэрэгтэй».

Ивалгын районно Соведэй түрүүлэгшэ А. П. Цымбалюк үгэ хэлэхэдээ, Улаан-Үдэ шадар байдаг посёлогуудай хүн зонтой хөөрэлдэхэ, сельскэ Соведэйнь түрүүлэгшэнэрые эндэ, сессидэ уриха ёhотой байгаабди гэбэ.

Улаан-Үдын городской Соведэй газар дээрэ байдаг гэжэ тоологдодог ажахынуудые городой мэдэлдэ үгэхэдэ ехэ алдуу болохогүй гэжэ арадай депутат В. Б. Саганов хэлэбэ. Ямар нэгэ нохойн эдихэгүй юумэндэ хэлэ гаргажа байнгүй, хамтын аша туhа хараада абтаха ёhотой гэжэ зааба.

Удаань Верховно Соведэй гурбадахи сесси хэдэ хэдэн элдэб асуудалнуудые хаража үзөөд, хүдэлмэриеэ дүүргэбэ.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сессиин нэгэдэхи хубида аяар 13 шухала асуудал хаража үзэгдэбэ. Сессиин хүдэлмэри эдэбхи үүсхэлэй оршон байдалда үнгэрөө, арадай депутадууд бултадаа эдэбхитэйгээр хабаадаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Верховно Соведэй гурбадахи сессиин хоёрдохи хубиин хүдэлмэри ерэхэ жэлэй январиин тэн багаар эхилхээр хараалагдана.

С. ОЧИРОВ.

СССР-эй Арадай депутадуудай дүрбэдэхи съезд

ХҮСЭЛ ОРОЛДОЛГОЁО НЭГЭДХЭХЭ ЭРИЛТЭ ҮЕ САГНАЙ ТАБИНА

Съездын хүдэлмэриин табадахи үдэр, декабриин 21-дэ, түрүүлэгшээр hууhан А. И. Лукьянов үглөөгүүр, заншалта ёhoop, секретариадай саг зуурын тоосоо хэхынь тула түрүүшын үгэ үгэбэ. Тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ А. П. Яненко СССР-эй Верховно Соведэй бүридэлые hэльбэлгэдэ ямар бэлэдхэлэй хэгдэжэ байhан тухай, үгэ хэлэхэ дуратайшуулай список бүридүүлгын гол ёhонууд тухай депутадуудта мэдээсэбэ.

Тэрэнэй hүүлээр түрүүлэгшээр hуугша Т. К. Пупкевичтэ үгэ үгэhэн байна. Съездын хэмжээн соо ороной дээдын хүтэлбэрилэгшэдэй промышленна предприятинуудай хүдэлмэришэдтэй болоhон уулзалга тухай мэдээсээд, депутат-хүдэлмэришэдэй бүлэг байгуулhан тухай мэдүүлгэ уншажа үгэбэ.

Зал соо табигдаhан микрофонуудhaa депутадууд, регламентаар хараалагдаhанай ёhoop, съездын хүдэлмэри тухай өөhэдынгөө hанамжануудые хэлэhэн, дурадхалнуудые оруулhан, гүйлтануудые хэhэн байха юм.

Тэрэнэй hүүлээр съезд дээрэ шэнэ Союзна хэлсээнэй юрэнхы хараа бодол ба тэрэниие баталха гурим тухай асуудалаар үгэ хэлэлгэ үргэлжэлбэ.

Белоруссиин ССР-эй прокурор Г. С. Тарнавский, СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй Бюджетно-мүнгэн hангай ба түсэблэлгын комиссиин гэшүүн К. Е. Иванов, «Бүтэмжэтэй хамтын ажал ябуулгын түлөө» гэhэн депутадуудай бүлэгhөө В. А. Ополинский, РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Р. И. Хасбулатов, Ленсоведэй түрүүлэгшэ А. А. Собчак, депутат Э. Х. Гукасов, Башкирай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ М. Г. Рахимов, транспортын ба хэлхээ холбооной хүдэлмэрилэгшэд - депутадуудай бүлэгэй зүгhөө В. А. Тетенов, депутат М. Ш. Шаймиев, «Советская женщина» журналай ахамад редактор В. И. Федотова зүбшэгдэhэн асуудалаар үгэ хэлэhэн байна.

Тэрэнэй hүүлээр СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ А. И. Лукьянов съездын президиумдэ ороhон депутат В. Ф. Пылинэй хандалга уншажа үгэбэ. Тэрээн дотор иигэжэ хэлэгдэнхэй:

«СССР-эй Президентдэ этигэхэгүй асуудалаар депутат Умалатовагай хэлэhэн үгэ тэрэнэй мэдэжэ байхада тухираглаhан байгаа гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшые үсэгэлдэр Ленинградай телевиденеэр арадай депутат Полторанин гэмнэhэн байна. «600 секунда» гэжэ телепрограмма эрхилэгшэ Невзоровой аминда хорото ябуулга хэлгэ КГБ-гэй хүдэлмэрилэгшэдээр бэлдэгдэhэн ба хэгдэhэн байгаа гэжэ энээнтэй хамта мэдүүлэгдэhэн байба. Тиигэжэ гансашье арадай депутат Умалатовагай бэшэ, мүн СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэрэ хүндэ hэжэглэлтэдэ оруулагдаhан байна бшуу. Хэрбээ депутат Полторанинай зүб байгаа haa, Лукьянов Түрүүлэгшын уялгануудhaa арсаха ёhотой. Хэрбээ телевиденеэр хорото муухай худал юумэ депутадай хэлэжэ байгаа haa, Полторанин шэнги хүн, томоотой ямаршье хүнэй ёhoop, СССР-эй арадай депутадай болон РСФСР-эй министрэй уялгануудhaa өөрөө арсаха байгаа ха юм.

Депутат Полторанинай энэ мэдүүлгые депутадай этикын талаар комисси мүрдэлгэ хэхэ, тэрэнэй дүнгүүдые съездэдэ элидхэхэ ёhотой гэжэ тоолоноб».

А. И. Лукьянов иигэжэ мэдүүлээ:

«Президентдэ эсэргүү үгэ хэлэлгые минии тухирhан тухай үнгэрхэдөө hэжэглэлгэ ямаршье үндэhэ баримтагүй ябадал гэжэ тоолоноб. Энэ хэрэгые этикын талаар комиссида дамжуулан үгэхыень съездые гүйха байнаб».

С. З. Умалатова үгэ үгэхыень гүйба. Съездын түрүүшын үдэр үгэ хэлэхыетнай хэн баадхааб? гэhэн асуудал hүүлэй үедэ намда олон хүн табидаг байна гэжэ тэрэ хэлээ. Тиихэдэнь би иигэжэ харюусанаб: Рыбницкэ районой СССР-эй 60 жэлэй нэрэмжэтэ племптицесовхозой директор Б. Т. Палагнюк, депутат Т. М. Шамба үгэ хэлэhэн байха юм.

Союзна хэлсээнэй хараа бодол тухай үгэ буляалдаанда 39 хүн хабаадаhан байгаа. Түрүүлэгшээр hуугша тус асуудалаар түгэсхэлэй үгэ Р. Н. Нишановта үгэ үгэбэ.

Нэгэдэхеэр, Арадай депутадуудай съезд дээрэ Союзна хэлсээнэй хараа бодол зүбшэн хэлсэлгын ябаса иимэ зүбшэлгын шухалашье, хэрэгтэйшье байhые харуулаа гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Элдэб ондоо. заримдаа эбсэшэгүйгөөр зүришэhэн hанамжануудай байбашье, бүхыдөө зүбшэн хэлсэлгэ бүтэмжэтэй байгаа, шэнэ Союзай хэрэгтэй байhые, шэнэ Союзна хэлсээ баталха ёhотой байhые эли тодоор ойлгогдожо байна гэжэ диилдэхы олоной hанамжа харуулаа. Хоёрдохёор, СССР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэ Союзна хэлсээнэй юрэнхы хараа бодол зүбшэн хэлсэлгэ манай урда байhан асуудалнууд болон бэрхэшээлнүүдые ойлгохо талаар урагшаа горитойгоор дабшаха, олон асуудалнуудые түнзэгыгөөр бодожо үзэхэ арга үгөө. Урид тухайлагдаhанай ёhoop, удхыншье талаар, мүн шэнэ Союзай тодорхой түхэлнүүдэйшье талаар нилээд ондоо hанамжанууд эли болоод байна. Олон ондоо хандалганууд, хараанууд болон бодомжонууд хэниишье айлгаха ёhогүй гэжэ hананаб.

Союзые хубилган шэнэдхэлгэ, Союзай шэнэ модель зохёон байгуулга хадаа тэрээндэ ородог бүхы байгуулалтануудай, тэрэ тоодо Союзайшье, хэрэг болоно ха юм. Тэдэ яажа үгэеэ ойлголсоноб, яажа шиидхэнэб, тиимэл байха болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Хэлсээ баталха ябуулгада түбэй газар оройдоол энэ хүдэлмэриие таарaлдуулха хүсэн болоно, тэдэнэй хараа бодолнуудые зүбшэхэдэнь республиканuудта туhална гээшэ.

Бүрин эрхэтэ республикануу-суулха хэмжээнүүд тухай» проектые үндэhэн болгожо абаба.

Тэрэнэй hүүлээр съезд зүблэхэ зүйлэй ээлжээтэ асуудал —«Совет Социалис Республиканuудай Союзай Конституцида (Үндэhэн Хуулида) хубилалтануудые оруулха тухай» асуудалые зүбшэн хэлсэлгэ эхилhэн байна. СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ А. И. Лукьянов энэ асуудалаар элидхэл хээ.

Тус элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ СССР-эй АН-ай Гүрэнэй ба хуули ёhын институдай секторые даагша А. М. Яковлев, Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй гэшүүн М. Н. Энгвер, Украинын ССР-эй Науканuудай академиин Экономическа институдай таhагые даагша В. К. Черняк, Белоруссиин Верховно Соведэй Президиумэй дэргэдэхи урданай партизанууд болон подпольщигуудай хэрэгүүдэй талаар комиссиин түрүүлэгшэ депутат А. Е. Андреев, Москвагай Геодезиин, аэрофотосъемкын ба картографиин инженернүүдэй институдай ректор В. П. Савиных, Арадай элүүр энхые хамгаалха талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй түрүүлэгшэ Ю. И. Бородин, Уласхоорондын хэрэгүүдэй талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй гэшүүн Ким Ен Ун, Хуули гаргалгын талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй түрүүлэгшын орлогшо К. Д. Любенченко, Марийска АССР-эй депутадуудай бүлэгhөө В. Г. Александрин хабаадаа.

«Элдэб асуудалнууд» гэhэн асуудалаар съезд дээрэ депутадууд В. П. Косовой, А. С. Абоевой, А. А. Коршуновой, Д. Е. Плетенецкиин, А. Якубовай, И. А. Барышниковай богонихон мэдүүлгэнүүд шагнагдаhан байна.

Декабриин 22-то съезд дээрэ Конституциин зарим хубилалтануудаар үгэ буляалдалга үргэлжэлүүлхээр хараалагдана.

(ТАСС).

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол

БУРЯАДАЙ ССР-эй РЕСПУБЛИКАНСКА ГАЗЕТЭНҮҮД ТУХАЙ

...бэл ба олондо мэдээсэл тараадаг бусад хэрэгсэлнүүд ..., СССР-эй Хуулитай, «РСФСР-эй Верховно Соведэй га...ууд болон журналнууд, арадай депутадуудай нютагай ...үүдэй газетэнүүд тухай» РСФСР-эй Верховно Соведэй ...лтой зохилдуулан, республикын гүрэнэй засагай ба хү...илгын зургаануудай хүдэлмэри тухай олондо мэдээсэ...адалые үргэдхэхэ зорилготойгоор Буряадай Совет Со... республикын Верховно Совет иигэжэ тогтооно:
...91 оной январиин 1-hээ Буряадай ССР-эй Верховно Со... болон Министрнүүдэй Соведэй орган болохо «Бурятия» ...республиканска газетыеород хэлэн дээрэ, долоон хо...о 5 дахин гаргажа эхилхэ.
...«Буряад үнэн» газетые эмхидхэн байгуулагшад Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Министрнүүдэй Совет болон КПСС-эй республиканска комитет болоно гээд тодорхойлхо.

3. «Бурятия», «Буряад үнэн» газетэнүүдэй редакторнууд Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ баталагдадаг байха гэжэ тогтоохо.

4. Газетэнүүдые мүнгэ зөөреэр, материально-техническэ талаар хангаха ба дэлгэрүүлэн тарааха хэмжээнүүдые абахыень Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. САРЖАН.

Улаан-Үдэ хото, Соведүүдэй байшан.
1990 оной декабриин 21.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол

...дай Совет Социалис республикын Верховно Совет ... тогтооно:

...уряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын ор...ор саг үргэлжын хүдэлмэридэ hунгагдаhантайнь дашарамдуулан, нүхэр Гармаев Ревомир Баяровичые «Буряад үнэн» ...н редакторай уялгануудhaa сүлөөлхэ.

2. «Буряад үнэн» газетын редактораар нүхэр Цырендоржиев Цыдып Балдановичые баталха.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. САРЖАН.

Улаан-Үдэ хото, Соведүүдэй байшан.
1990 оной декабриин 21.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол

...дай Совет Социалис республикын Верховно Совет ... тогтооно:

1. «Бурятия» газетын редактораар нүхэр Бадмаев Валерий Базаровичые баталха.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. САРЖАН.

Улаан-Үдэ хото, Соведүүдэй байшан.
1990 оной декабриин 21.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

hүүлэй таба-зургаан жэлдэ «Октябрьский» совхозой Түбэй фермын коллектив үнеэдэйнгээ hү hаалиие жэлhээ жэлдэ дээшэлүүлжэ байна. Гурбан жэлэй саана эндэхид үнеэн бүриингөө hү hаамые түрүүшынхеэ 3800 килограммда хүргөө hаа, энэ жэлдэ тэрэнээ 4000 килограммhaa дээшэ гаргаха аргатай болонхой. Байгша оной үнгэрhэн 11 hарын дүнгөөр дэрэстэйнхид үнеэн бүриноо дунда зэргээр 3327 килограмм hү hааraад байна. Фермын зургаан hаалишад бүри мүнөө дүрбэ мянган килограммай хилэ дабаа. Тэдээн соохоо Сэсэгма Семеновна Ербанова эгээл ехэ hү hааraa гэхэ гү, али үнеэн бүриингөө hү hаамые 4502 килограммда хүргэнхэй. Бэрхэ hаалишад Г. Ч. Хандуева, М. Г. Дашиева, А. М. Гомбоцыренов гэгшэд тэрэнhээ тиимэшье холо гээгдээгүй.

Тус фермынхид энэ жэлдэ бүхыдэнь 9292 центнер hү haaxa даабарияа 10,8 мянган центнертэ хүргөөд, түсэбөө болзорhоонь урид 117 процент дүүргэбэ.

Тэрэшэлэн энэл совхозой Зэрубинай hү hаалиин фермын баhал урагшатай hайн хүдэлжэ байhанайнь ашаар бүхы дээрээ ажахыда үнеэн бүхэнhөө дунда зэргээр 3460 килограмм hүн hааraa.

Б. ЦЫБИКОВ.

Зэдын район.

Уншагшын түрүү бэшэг

БЭЕ БЭЕhЭЭ ДУЛДЫДАХАДАА...

Мүнөө хаа яагүй журам гурим hуларжа, ажалай бүтээсэ доошолжо байна гэлсэнэбди. Гэбэшье манай коллективтэ тиимэ юумэн үгы. Минии hанахада, «hайнаар хүдэлэгты, ажалаа бү алдагты» гэhэн урияhaa бэшэ, харин хүдэлмэриин түрүү онол аргануудые шадамар бэрхээр хэрэглэhэнhээ урагшатай хабди.

Тодорхойлбол, манай оёдолой цехтэ бригадануудhaa арсажа, 7—8 хүнhөө бүридэhэн багахан подрядна звенонууд байгуулагдана. Энээнэй булюу таланьсаг дары элирээ. Анхандаа хэhэнэйнгээ зэргээр хүн бүхэн түлөөhэ абадаг байгаа. Харин мүнөө продукциин нэгэ зүйлдэ ниитэ нэгэн комплексно расценкэ хэрэглэгдэнэ. Звеногойхид бэе бэеhээ дулдыдадаг болоходоо, одоол оролдонод даа. Амяраа, гансал урдахияа хараад hуудагhaa ондоол ха юм. Журамнайшье hайжараа. Бэе бэеэ адаглаад, бэе бэеhээ гайхан татаха гэhэн мэдэрэл үсөөн зонтой коллективтэ бүри эли.

Гэхэhээ гадна звенодо үгтэhэн эд, материалай хэр хэрэглэгдэжэ байhые хинахада аятай. Хүтэлбэрилэгшэднай өөhэдөөшье ханамжатай. Албадалга, баалалта хэрэглэжэ, журам тухай hануулга хэжэ байhанай хэрэггүй ха юм.

Юрэнхыдөө, минии hанахада, иимэ звенонууднай бишыхан айл бүлэ мэтэ юм. Звенонуудые бүридхэхэдөө, хоорондоо абари зангаараа гү, али шадабаряараа таараха зон hайн дураараа нэгэдэнэ. Энэнь ехэ аятай. Баалалтаар нүхэд болодоггүй ха юм.

Манай бригада энэ шэнэ гуримда орожо үрдеэгүй. Шэнэ жэлhээ ороходи. Мүнөө дээрээ хажуу тээhээ хараад, атаархад гээд лэ байналди даа. Жэшээлбэл, 3-дахи звено бригадаараа хүдэлхэдөө, нэгэ hарада 200 түхэриг абажа байгаа, харин звеногоор таhарhанай удаа 290—360 түхэриг хүрэтэр мүнгэ абана.

Ямаршье үлүү техникэ хэрэглэнгүй, технологи хубилгангүй, иимэ бүтээсэ түйлажа болодог юм байна. Иигэжэ эмхидхэлэй үүргые бодотоор ойлгобо гээшэбди. Подрядна коллектив захиргаан хоёрой хоорондо хэлсээн баталагдаад, жэншэдгүй сахигдана.

Гэхэ зуура мэргэжэлэй талаар конкурснууд тон ехэ үүргэтэй гэжэ тэмдэглэхээр. Энэ жэлдэ цехтэмнай 11 конкурс үнгэргэгдөө. Ёhотойгоор лэ бэлдэдэгбди. Иигэжэ бэеэ зэhэжэ оролдоходоо, шадабаримнай мүлигдэнэ бшуу.

hайн продукци гаргадаг аад, хуу хайшань эльгээдэг юмта гээд танил зомни асуудаг. Нээрээшье, магазинуудта хооhон ха юм. Теэд продукцимнай бага зэргээршье hаа, нютагай худалдаанда ородог юм. Фабрикын гаргадаг хубсаhанай 25 процентнь республикадаа үлөөгдэдэг гэhэн мэдээсэл үйлэдбэриин суглаанай болоходо дуулаhан байхаб. Гэхэ зуура түүхэй эднай ороной олон ондоо зүгhөө асарагдана. Свердловск, Ставрополь, Барнаул, Светлогорск, Благовещенск гэхэ мэтэ тоологдоно. Тиимэhээ республикаhaa газаа тээшэнь продукцияа эльгээнгүй байха аргагүй хабди. Гэбэшье эндэхи предприяти hэн туладаа мүнөөнэй хэмжээнhээ бүри ехэ продукци Буряадай хэрэглэмжэдэ үлөөгдэхэ ёhотой.

Манай эндэхи туршалгын цех гоё hайхан, моодно хубсаhа дурадхадаг. Эндэ өөhэдымнай оёhон продукци манда жэлдээ нэгэ гү, али хоёр дахин фабрикадаа наймаалдаг юм. Энэмнай тон бага гэжэ hанадагби. Оёдолшоной ажал амаргүйхэн бэрхэтэй, үдэрөө дүүрэн толгойгоо үндылгэхэ забда зай олдохогүй. Фабрикын дэргэдэ худалдаа наймаанай бишыхан магазин нээгдэнхэй. Эд бараанай худалдагдаа hаань, захиргаанайхид бэе бэедээ хонходолсоод, нэн түрүүн гүйжэ ошоhон, абаhан байдаг. Харин үдынгөө забhарлалда зайтай бидэнэр саг үргэлжэ гүйлдэхэ аргагүйбди. Магазинай хүдэлмэриин гурим hэлгэхэ хэрэгтэй гэжэ hананаб.

Өөрөө би 6 жэлдэ эндэ хүдэлнэб. Фабрикын дэргэдэхи hуралсал-үйлэдбэриин комбинадта курсануудые дүүргээ hэм. Оёжо hурахада, элдэб түхэлэй машинкануудай байгууламжа шудалхада, ёhотойл hуралсал комбинадта эмхидхэгдэнэ.

Мүнөө манда хуу залуушуул, бултадаа гэхээр буряадууд юм. Манай буряад зон хэр үгhaa урлал оёдолдо ульhатай байhан гээшэ ха. Тордиhогүй түргэнөөр, голодоhогүйгөөр хүдэлдэг хүнүүд соохоо Ольга Бузунаевае, Валентина Котовае, Баира Будаевае, Екатерина Новиковае нэрлэмээр. Хүүгэдэй 3, томошуулай 4 янзын моделиин хубсаhа оёнобди. Халаанай туршада хүүгэдэй 250—300, томошуулай 100—150 хубсаhа бэлэн болгоод, саашань ябуулнабди.

Хэды урагшатай hайн хүдэлжэ байгаашье hаа, hанаа зоборитой сагта ажаhуунабди гэжэ хэн хэмнайшье ойлгоно. Заримдаа түүхэй эд саг соогоо ерэнэгүй, ажахын харилсаанууд hандарна ха. Зайн гал заримдаа дуталдана. Энэ ушарhaa нэгэ бүхэли үдэр ажаллаагүй hэмди. Ганса эхэнэрнүүдhээ бүридэhэн коллектив хадань социально-соёлой, ажаhуудалай асуудалнуудта хандаса өөрэ янзын байха ёhотой.

Шэнэ жэлэй мүндэлхэеэ байхада, 1990 ондо эхилhэн сэнтэй үүсхэлнай үргэлжэлhэй гээд шэбшээгүйдэ аргагүй.

А. ЦЫБИКОВА,
Улаан-Үдын гадар трикотаж хубсаhанай фабрикын бригадир.

Эдеэ хоол элбэгжүүлгэ — эгээл шухала зорилго

ҺАЙН ЮУМЭМНАЙ ЗАНШАЛ БОЛОГ

Мүнөө сагта тараялангай гектар бүриһөө хэрёод центнер орооһо сохижо абаха гээшэмнай тиимэшье ехэ һайрхажархихаар баян ургаса бэшэ юм ааб даа. Теэд һая болотор манай Хэжэнгын районой олонхи ажахынуудта тараянайнь ургаса гектарай арбан центнерһээшье дээшэ гарадаггүй байгаа бшуу. Диилэнхидээ хада гүбээ газарай, хуурай, элһэлиг хүрьһэтэй эндэхи тараялангууд дээрэһээ энээнһээ ехэ ургаса абтахашьегүй гэһэншүүгээр олон зон һанадаг, хэлэдэг бэлэй.

Харин һүүлэй хоёр-гурбан жэлдэ районой ажахынуудта тараялангайнь ургаса гектарай 20 центнерһээ доошо ороногүй. Энэ жэлдэшье хабартаа, зунай эхээр хүйтэн, хуурай байгаад, июльһээ сентябрь болотор ходо бороо орожо, ехэл орёо бэрхэтэйхэн уларилтай байгаашье һаань, совхозууднай тараялангай гектар бүриһөө дунда зэргээр 20,3 центнер ургаса абажа, бүхыдэнь 279 мянга үлүүтэй центнер тараа хуряагаа. Энэ үрэ дүнгөөрөө районмнай республика соогоо дээрэһээ хоёрдохи һуури (Кабанскын районой удаа) эзэлбэ.

Нэн түрүүн һүүлэй жэлнүүдтэ эндэ газар тараялангые зүбөөр эрхилхэ, илангаяа хүрьһэ хамгаалха зональна гуримда орохо, тарилгын газарай хубаарилгые (структура) тааруулха, эршэмтэй технологиин заабари һайнаар хэрэглэхэ гэхэ мэтэ түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлхэ талаар ехэ юумэн хэгдээ. Урдань тараанай ургахаяа болишоһон шахуу элһэн газарнуудта тарилга, элдүүрилгэ имагтал зурууд зуруудаар хэгдэдэг, зарим полинууд юрын анзаһаар хахалагдахаяа болижо, хүрьһыень урбуулангүй культиватораар элдүүрилэгдэдэг болоод, эсэстээ ургасань хараа байса дээшэлүүлэгдээ. Олонхи ажахынууд ехэнхи тарилгаяа нютагжаһан сортовой, һайн шанартай үрэһөөр хэдэг. Илангаяа һүүлэй хоёр жэлэй туршада совхозууд шэниисээ эршэмтэй технологиин ёһоор таридаг болоо.

Жэшээлхэдэ, Ушхайтын совхозой тракторно-тараян ажалай бригадада (бригадирынь С. Г. Гунсурунов) Дээдэ-Һүжэ гэжэ газарта «тулунская-12» сортын шэниисэ сэбэр паар дээрэ эршэмтэй технологиин ёһоор тараад, гектар бүриһөө 32,8 центнер орооһо абаа. «50 лет Октября» совхоздо Бугатын-Үбэр гэжэ газарта 110 гектарта баһал иимэ аргаар таригдаһан шэниисэнь гектарай 32 центнер ургаса үгөө юм.

Ородой совхоз нёдондо тараялангай гектар бүриһөө ойройдоол 15,4 центнер ургаса абаһан һаа, энэ жэлдэ агротехникын заабариие наринаар сахижа, зарим газарта эршэмтэй технологи хэрэглэжэ, эндэхи тракторна бригада (бригадирынь Б. Г. Гынденов) гектар бүриһөө 20,9 центнер тараа сохижо абаа. Загаһатын совхозой тракторно-тараян ажалай бригада (бригадирынь Ц. К. Потеев) гектар бүриһөө 21,6 центнер ургаса абаа юм.

Газар тараялан эрхилэлгые гуримшуулжа, агротехникын гол заабаринуудые наринаар сахидаг, үйлэдбэридөө шэнэ, түрүү онол аргануудые хэрэглэдэг болоһоной ашаар Ушхайтын, Могсохоной, Чисаанын, Загаһатын совхозууд ямаршье уларилтай жэлдэ жэгдэ һайн ургаса абадаг боложо байна. Эдэ ажахынуудта дүршэлтэй, бодомжотой бэрхэ, шэнэ юумэнүүдые зоримгойгоор хэрэглэдэг ахамад агрономууд Н. П. Балдандоржиев, Д. Ш. Будажапов, Б. В. Баргаев гэгшэд хүдэлнэ. Мүн механизаторнуудайнь мэргэжэл шадабари, харюусалгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ эндэ ехэ анхарал хандуулагдана.

Гэхэтэй хамта энэ һалбарида үшөө дутуу дунда юумэн, хэрэглэгдээгүй арга боломжо үшөөл ехэ. Байгша ондо сагай уларилай нэгэл адли эрхэ байдалда хүдэлжэ байгаад, табан совхоз районой дунда зэргын хэмжээнһээ доошоо ургаса абаа. Тэдэнэй дунда «Первомайский», Хэжэнгын, Худанай, Хөөрхын, Михайловкын совхозуудай бригаданууд ороно.

Энээнэй ушар шалтагааниинь юуб гэхэдэ, зарим ажахынуудта газар тараялан эрхилэлгын гурим, ажалай шанар үшөөл муушаг байна. Газараа гүйхэнөөр, далантайгаар хахалжа, тарилгын урда тээхи элдүүрилгые муугаар хэжэ, полинуудаа буртаг ногоондо даруулха, ёһоор жэгдэлэнгүй сеялкэнүүдээ ёһоор тааруулангүй ябаад, үрэһэеэ дан гүйхэндэ гү, али дан гүнзэгыдэ тариха ушар үшөөл усадхагдаагүй байха юм. Минеральна үтэгжүүлгые миил газар дээгүүр сасаха бэшэ, харин үрэһэнтэй адли хүрьһэндэ оруулха заабари сахигданагүй.

Олонхи ажахынууд мүнөө хүрэтэр сэбэр паараа һайнаар бэлдэжэ һураагүй байһаар. Жэл бүхэндэ тараялангай 21,7 процентнь паар болгогдожо амаруулагдана. Теэд энэ газарта хүрьһэнэйнь үрэжэлые һайн болгохоор наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгын хүсэд нормоор оруулагдадаггүй, ёһотойл һайнаар элдүүрилэгдэдэггүй дээрэһээ сэбэр паар аша үрээ гүйсэд харюулнагүй ха юм.

Орооһо тараа ургуулгые бүри тогтууритай, найдамтай болгохын тула ажахы, бригада бүхэндэ ажалайнгаа үрэ дүнгүүдые үшөө дахин наринаар шэнжэлэн хараха, алдуу эндүүнүүдһээ тобшолол хэхэ, ашагтай шэнэ онол аргануудые, түрүүшүүлэй дүй дүршэлые өөһэдтөө хэрэглэхэ гэжэ оролдохо шухала болоно. Илангаяа үбэлэй үедэ механизаторнуудай мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхэ арга боломжые алдажа болохогүй. Эдэ бүгэдэһөө ерэхэ жэлэй ургасын хуби заяан нилээд дулдыдаха бшуу.

Анханһаа хойшо манай эндэ хартаабха овощ ёһоор ургадаггүй гэһэн һанамжа бии юм. Теэд нилээд орёо бэрхэтэй уларилтай байһан энэ жэлдэ Михайловкын совхозой П. А. Иванов, Худанай совхозой Н. Б. Рекуновагай звенонуудай огородшод даажа абаһан газар дээрэһээ 1370, 600 центнер овощ хуряагаа юм. Могсохоной совхоздо механизатор Г.-Н. Ж. Цырендылыковэй звено хартаабхын һайн ургаса ургуулаа.

Мүнөө ажахынуудай өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангадаг болоод, саашадаа дэлгүүрэй харилсаанда орохо гэжэ байхадань хартаабха, овощ һайнаар ургуулжа һураагүй, энээндэ зохихо анхарал хандуулаагүй һаа, баһал холо ошогдохогүйнь мэдээжэ.

Гол түлэб адууһа мал үсхэбэрилдэг шэглэлтэй манай совхозуудта үбһэ ногоо, тэжээлэй элдэб ургамалнуудые элбэгээр ургуулжа, һайн шанартайгаар хуряажа абаха гээшэ айхабтар шухала зорилгонуудаймнай нэгэн болоно.

Хэжэнгын алишье нютагта сабшалан элбэг, үбһөөр дуталдаха ехогүй гэлсэдэг гээшэ ааб даа. Энэнь нэгэ талаараа зүйтэй. Олон жэлнүүдэй туршада эндэ уһалагдадаг сабшалан үргэдхэхэ талаар яһала ехэ юумэн хэгдээ ха юм. Гэбэшье ажахынуудай сабшалангай ургаса олонхи ушарта байгаалиин, сагай уларилай байдалһаа дулдыдадаг зандаа. Жэшээнь, энэ жэлдэ шииг нойтоной үлүүсэ ехээр ороһонһоо боложо, горитойхон сабшалан, мүн сенаж, силос болгохоор таригдаһан ургамалнууд уһанда абташоо. Бүхыдөө 18,5 мянган гектар сабшалан болон тэжээлэй ургамал тариһан газарай 4200 гектарынь уһанда абтажа, ургасыень хуряажа абахын аргагүй болоо.

Иимэ орёо бэрхэтэй байдалда район соо 22,9 мянга үлүүтэй тонно үбһэн абтажа, түсэб 71 процентдэ хүргэгдөө. Гансал Чисаанын совхоз үбһэ абаха түсэбөө дүүргэжэ шадаа.

Шэмэтэ тэжээл, сенаж, силос бэлдхэхэ түсэбөө олонхи ажахынууд дүүргээ. Гэхэтэй хамта тэжээлэй ургамалнуудай ургаса бүхы дээрээ үшөөл бирагүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Шэмэтэ тэжээл болгогдохо холимол тараян (обёос, ешмээн, хара тараян, горох гэхэ мэтэ), мүн наран сэсэг, кукуруза ехэнхидээ сэбэр паар дээрэ шэниисэ гү, али обёосой ургуулагдаһанай һүүлдэ хоёрдохи жэлдэнь таригдадаг. Тиимэһээ тэжээлэй ургамалнууд хүсэнэйнь буурашаһан, үрэжэл муутай газарта таригдана гээшэ. Иимэ ургамалнуудые һайнаар ургуулдаг болохо гэбэл, тэрэнэй полинуудта наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ ехээр оруулха, аргатайл һаань уһалагдадаг газарта тариха хэрэгтэй. Могсохоной, Ушхайтын совхозууд шэнгеэр тэжээл үйлэдбэрилгые амяараа, бэеэ дааһан һалбари болгохо, бригада, звенонуудые арендна подрядта оруулха шухала гэжэ һанагдана.

Ямаршье уларилтай жэлдэ үбһэ тэжээл ехээр үйлэдбэрилхэ арга боломжын ажахы бүхэндэ бии байһаниие энэ жэлдэ түрүү бригада, звенонуудай түйлаһан үрэ дүнгүүд бодотоор гэршэлэн харуулна.

Хура бороогой хэды һаатуулаашье һаань, Чисаанын совхозой механизатор А. Д. Скуратовай бригада 4580 центнер үбһэ бэлдхэхэ түсэбтэй һаа, тэрэнээ 6083 центнертэ хүргэжэ шадаа. Хэжэнгын совхозой А. Б. Аюржанаевай бригада үбһэ хуряажа абаха даабариа 119 процент дүүргээ юм. Адууһа малайнгаа эдихэ үбһэ тэжээл өөһэдөө бэлдхэһэн малшадай дундаһаа Загаһатын совхозой хонишон Б. М. Саглуев, Худанай совхозой хонишон Н. Т. Ширапова гэгшэдэй звенонууд үбһэ абаха түсэбөө 140 гаран процент дүүргээ. Энэл совхозой Д.-Д. Г. Нагмитовай хүтэлбэрилдэг оньһожоруулагдаһан отряд сенаж дараха түсэбөө 182 процент дүүргээ. Иимэ жэшээнүүд үсөөн бэшэ.

Үнгэрһэн намарай ургаса хуряалгын дүнгөөр олохон коллективүүд, түрүүшүүл үндэр үрэ дүнгүүдые түйлажа, магтаал шанда хүртөө һэн. Эгээл ехэ тараа сохиһон комбайнернуудай дундаһаа Загаһатын совхозой Б. Б. Бодиев, А. К. Потеев, «50 лет Октября» совхозой С. Б. Тушемилов, ехэ тараа зөөһэн жолоошод соохоо Ушхайтын совхозой Г. Г. Гашинов, Э. Ц. Цыдыпов, мүн шэнэ ургасын орооһо саг сооно сэбэрлэжэ, хатаажа абаһан, үрэһэеэ хааһан тоогуудай дундаһаа Могсохоной совхозой тараянай тоогые (даагшань Н. Г. Санжижапова) онсолон тэмдэглэхээр.

Эдэ бүгэдын хажуугаар, сабшалан дээрэ олон жэлэй таримал ногоо һайнаар ургуулдаг болохо ёһотойбди гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. Бүхыдөө район соо бии байһан 3444 гектар олон жэлэй ногоо тариһан газарые һайнаар уһалжа, үтэгжүүлгэ оруулжа, ургасыень гектар бүхэнэй 30—35 центнертэшье хүргөө һаамнай, малнай эрхим шанартай үбһөөр хангагдадаг болохо һэн. Олон жэлэй ногоо тариһан газар дээрэ түхэреэн жэлдэ хүдэлхэ түсхай звенонуудые ажахы бүхэндэ бии болгохо саг ерээ.

Мүнөө үбэлэй хүйтэнэй сагта тараялан, сабшалан дээрэ ерэхэ хабар болотор хон-жэн болоод байгаашье һаань, механизаторнуудай, тараян ажалда хүдэлэгшэдэй һанаа сэдьхэл, хүсэлэл оролдолго ерэхэ жэлэй ургасада хандуулагданхай байха зэргэтэй ааб даа.

А. БУГАТОВ,
Хэжэнгын агропромышленна нэгэдэлэй соведэй түрүүлэгшэ.

Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэнэбди

ГАЗАРАА ГАМНАХА УЯЛГАМНАЙ

Газар гээшэмнай хэнэй зөөри байха ёһотой юм гэһэн асуудалаар РСФСР-эй арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ съезд дээрэ ехэхэн арсалдаан, үгэ буляалдаан, олон янзын һанамжа баримталһан ушар гараа. Үнэхөөрөө энэмнай гэнтэ шиидхэжэрхихэ асуудал бэшэ ааб даа.

Тиимэһээ түс съезд дээрэ нилээд удаан хэлсэгдэһэнэй удаа Россин Федераци соо ажахы эрхилэлгын бүхы гуримууд газар дээрэ адли эрхэтэйгээр хүдэлхэ, 10 жэлэй туршада газарые хубиин зөөри болгожо худалдалга — худалдан абалгада моратори тогтоохо гэһэн шиидхэбэри олонхиин дуугаар абтаа.

Иигээд ерэхэдээ, газар хэнэйшье болог, нэн түрүүн тэрэнэй бодото байдалые, нөөсэлгые, хэмжээе тодорхойлхо, саашадаа ашаглажа, һайжаруулжа хэрэглэхээр хэды шэнээн газар бииб гэжэ мэдэхэ, газарай гүрэнэй бүридхэл болон кадастрые зүбөөр тогтоохо арга олгохо гээшэ мүнөө гол шухала болоно.

Эгээл энээн дээрэһээ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1987 оной мартын 17-до баталан абаһан тогтоолтой зохилдуулан, бидэ республика соогоо газарай инвентаризаци хэхэ болонобди. Тэрээнэй ёһоор колхоз, совхозуудай, хүдөө ажахын бусад предприятинуудай саг үргэлжэ эзэлжэ байһан газар, мүн гүрэнэй ой модоной ажахын предприятинуудай, гүрэнэй нөөсэлгын газар инвентаризацида оруулагдаха зэргэтэй. Даб дээрэ 12 райондо энэ хүдэлмэри хэгдээд, дүүргэгдэнтэжэ байна.

Энэ шалгалта, бүридэлгэ юу харуулнаб гэхэдэ, газарай нөөсэлгэ баялигые ашаглаха, хэрэглэхэ, нарин тоо бүридхэлдэ абаха талаар районуудта ехэхэн дутагдалнууд үзэгдэнэ.

Инвентаризаци хэжэ үзөөд байхада, республикын 12 райондо бүхыдөө 268,9 мянган гектар газар, тэрэ тоодо 16,8 мянган гектар тараялай, 5,3 мянган гектар залуу газар, 83 мянган гектар сабшалан, 163,8 мянган гектар бэлшээри хэрэглэлгэһээ гаргагдаа гэжэ элирүүлэгдээ. Баунтын, Яруунын районуудта илангаяа ехэ газар элдүүриин газарай тооһоо гаргагдажа, хэрэггүй болгогдоо. Мүн Хэжэнгын, Зэдын районуудташье тиимэ газар бии.

Түбхын түрүүн элдэб промышленна барилгануудые бодхоохо, шулуу шорой малтан абаха, харгы татаха, ой модо отолходо хүдөө ажахын хэрэглэмжын нилээд ехэ газар элдлэгһээ гаргагдадаг гээшэ ааб даа. Гансахан урзанда республика соо 25 мянган гектар хүдөө ажахын элдүүриин газар гүрэнэй, нийтын болон бусад хэрэглэмжэдэ абтаа. Зарим ушарта ямаршье үндэһэ баримтагүйгөөр, хэнһээшье һурангүйгөөр үрэжэлтэй газар дээрэ шэнэ барилгануудые бодхоодог ушар бии.

Ашагта малтамалай уурхай шадар, харгы гаргаһан, элдэб коммуникаци татаһан газарта нилээд ехэ тараялан, сабшалан, бэлшээри гэмтээгдэдэг гээшэ. Теэд тэдэ газарые дахин һэргээхэ, элдүүриин болгохо талаар биратай юумэн хэгдэнэгүй бшуу. Мүнөө республика соо 4583 гектар газар энэ мэтээр гэмтээгдэжэ, хэрэглэлһээ гаргагдаа. Харин энэ жэлдэ оройдоол 471 гектар газарые һэргээхэ, һайжаруулха хүдэлмэри хэгдээ гэжэ тоологдоно.

Нүгөө талаараа Баунтын, Яруунын болон бусад зарим районуудта нилээд ехэ газар модо, бургааһанда дарагдажа, хүнгэн хүрьһэтэй газарынь һалхинда үлеэгдэжэ, уһанай урасхалда нуража, малда гэшхэгдэжэ муудана, хэрэглэмжэһээ гарана. Хэзээ нэгэтэ мелиоративна хүдэлмэриин хэгдэһэн, һайжаруулагдаһан нэрэтэй зарим газаршье баһал муудажа эхилэнхэй. Энэмнай ажахынуудай бодомжогүйгөөр, хайша хэрэгээр, ехэнхи ушарта эзэн бусаар газараа, ой модоёо ашагладаг дээрэһээнь иимэ байдал тохёолдоно. Газар элдүүрилхэдээ, хүрьһэ хамгаалха технологиин ёһоор сахигдадаггүй, агротехникын буруугаар хэрэглэгдэдэг, зарим газарта малай дан олоор бэлшээрилдэг газарай хүрьһэ, шииг нойтые бариха хэмжээнүүдэй ёһоор бэелүүлэгдэдэггүй, хадын ой модоной ехээр отологдодог дээрэһээ газарай хэрэглэмжэһээ гарана ха юм.

Һүүлэй үедэ хүрьһэ хамгаалха комплексно хэмжээнүүд хүсэд бэелүүлэгдэхээ болишоо. Үнгэрхэдөө зарим ажахынуудта хахалалга, тарилгые зурууд зуруудаар хэхэ, хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэ, хада гүбээ заатал һаа, хүндэлэн хахалха гэхэ мэтэ эрилтэнүүд хүсэд сахигданагүй. Энээндэ республикын Агропромсоюз бага бэшэ зэмэтэй.

Малай бэлшээриие һайжаруулха культуртехническэ хүдэлмэриин хэгдэдэггүй, мүн бэлшээриин газарые зүбөөр хэрэглэхэ хэмжээнэй абтадаггүй дээрэһээ тэрэнэй нилээд ехэ хубинь жэл бүри үлти гэшхэгдэжэ, зариманиинь болдог дошо, бургааһа боролжодо дарагдажа, хэрэглэмжэһээ гаргагдажа байна.

Үнгэрхэдөө анхан һайжаруулагдаһан нэрэтэй сабшалан бэлшээриин гэнтэ «үгы болошохо» ушаршье үзэгдэнэ. Зэдын, Хэжэнгын, Яруунын, Мухар-Шэбэрэй зарим ажахынуудта саарһан дээрэ бии нэрэтэй 34 мянган гектар һайжаруулагдаһан сабшалан, 10 мянган гектар бэлшээриин газарые шалгажа үзэхэдэ, тэрэнь оройдоо үгы байгаа. Хаана орошодог газар гээшэб, гайхалтай.

Ажахынуудта газарай гүрэнэй кадастрай сахигдадаггүй, газарай тоо бүридхэлгын хайша хэрэгээр хэгдэдэгын дээрэ элирнэ.

Республикын хүдөө а органууд инвентаризаци материалнууд соо газара бусаар ашаглагдажа, му дажа байһан тухай ям сэгнэлтэ үгэдэггүй, мии һон тоонуудые аржысо шээд үгэдэг зантай. Г инвентаризаци хэхэ гээш миил тоонуудые суг бэшэ, харин колхоз, предприяти бүхэндэ ям зар бииб, газар һайжа ямар хэмжээ абахаб, гээ һаа газар ашаглалгы болгохоб гэһэн дурад хараа бодолтой байха ха юм.

Тобшоор хэлэхэдэ, ехэ баялиг газарые ёһоор хэрэглэхэ гэбэл, публика соохи газарые наринаар шэнжэлэн бодото байдалыень тодо дэжэ байха, харуулха, стерство болон албан нуудһаа дулдыдахагүй кадастрай орган хэрэгтэ һанагдана. Тиимэ юума байхадал газарай түлөө ниие ашаг үрэтэйгөөр лэхын түлөө сэхэ хар хүн үгы шэнги болошоно Газарай тоо бүридхэлэ гаар хэгдэдэг байхада, микые эршэмтэйгээр хү байгаалиин баялигые хал зүбөөр ашаглаха комп программа һайнаар зо аргагүй ха юм.

Газарай, ойн, уһанай ашагта малтамалнуудай хэрэглэгдэдэг кадастр ү нараа гээгээ, миил тоо скэ үүргэ дүүргэнэ Орон соо газар ашаг талаар гажа буруу ба тогтолые, гайхалтай ех тоонуудай бэшэгдэжэ, тоо бүридхэлэй хазагай дажа байһаниинь кадаст банаар элирүүлэгдээ бэ рин замбуулиньһаа съёмкоор тодорүүлагд

Хахалагдадаг газарай хэндэ хүртэсын бага б һоо уламжалан, арад эдеэ хоолоор хангалга доошоло ха юм. Энээ Буряадай ССР-эй Го мүн хүдөө ажахын орг хүдэлмэрилэгшэд, бодожо үзэхэ, зохихо лол хэхэ ёһотой.

Минии һанахада, түр зар дайдадаа хүнүүд ханданаб, тэрэнь мана болбосоролой, оюун бодолой шэнжые хэ сэгнэлтэнүүдэй нэгэн зэргэтэй. Республика байгаалиие, газар дайд гаалха, арюун сэбэр түлөө тэмсэхэ, ашаг тэйгээр эдлэн хэрэглэ шэ манай Буряад оро зар дээрэ хүдэлжэ бай бүхэнэй нэрэ хүндын, бодолой хэрэг болоно

И. ТАРАСЕ...
Буряадай ССР-эй Бай... хамгаалгын гүрэнэ... митедэй таһагые да...

«БУРЯТЗОЛОТО» АССОЦИАЦИ БАЙГУУЛАГДАБА

Манай Буряад ороной дэбисхэр дээрэ хүршэ областьнуудай предприятинуудай алта малтадагынь, ангай эрһа олзоборилдогынь мэдээжэ ааб даа. Жэшээлхэдэ, «Забайкалзолото» нэгэдэл республикын хэдэн районуудта алта үнинэй малтадаг юм. Эндэ малтажа абаһан продукцияа гүрэндэ худалдажа, абаһан ашаг олзынгоо тон ехэнхи хубиие өөһэдтөө үлөөдэг байгаа бшуу. Буряадай ССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациин ёһоор, республикын хүн зон малтагдаһан ашагта малтамалнууд болон бусад баялигуудай бодото эзэн болоно гээшэ. Тиимэһээ алта малтадаг предприятинуудай ажалша коллективүүдэй конференци дээрэ республикын мэдэлэй ямар нэгэ иимэ предприяти гү, али эмхи байгуулха тухай асуудал хаража үзэгдөө һэн.

Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо М. И. Семёнов түс конференци нээжэ, оролто үгэ хэлэһэн байна. Республика соо алта малтадаг өөрын предприятитай болохо тухай асуудал һүүлэй 15 жэлэй туршада хэлсэгдэнэ гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Мүнөө ябад замнай алта малтадаг өөрын предприятитай болохо тухай хурсаар табижа байна. Гэхэ зуура дэлгүүрэй экономикэ эрхэ байдалда орохоор, бүхы баялигууд өөһэдынгөө гарта оруулха хэрэг болоноб гэжэ. Гэбэшье республикын министерствэнүүд, албан зургаанууд алта малтадаг предприятинуудтай ямаршье холбоо барисаагүй байһаниинь гайхалтай. Манай республика минеральна түүхэй эдэй нөөсэнүүдээр баян аад, харин энээндэ гар хүрэлдэггүй, горнорудна промышленностиин хүгжөөлдөөгүй байгаа гээшэ. Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй заседани дээрэ энэ асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ, тогтоол батлан абахадаа, «Бурятзолото» нэгэдэл гү, али ассоциаци байгуулгые алта малтадаг предприятинуудай ажалша коллективүүдэй хаража үзөөд, ямар нэгэн шиидхэбэри абахыень дурадхаһан байха юм.

СССР-эй Геологиин ба түлишын-энергетическэ, минеральна түүхэй эдэй нөөсэнүүдэй талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Л. И. Якимов конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ, геологуудай бэдэржэ олоһон алтанай нөөсэнүүд республика дотор алта малталгын промышленностиие үргэнөөр хүгжөөхэ арга олгоно гэжэ тэмдэглэбэ.

— Республика дотор алта малталгын промышленность хүгжөөжэ, алта ехээр олзоборилдог болохо хэрэг манай гол зорилго болохо ёһотой. «Забайкалзолото» нэгэдэлтэй тогтоожоһон харилсаа холбоогоо таһалхагүйн тула баталһан хэлсээнэй үндэһөөр тэдэнэртэй харилсаха болонобди. Юүб гэхэдэ Ирокиндын, Холбын уурхайнуудай барилгада материально-техническэ туһаламжа хэрэгтэй ха юм... «Витим» артелиин түрүүлэгшэ В. Г. Чуличков, Ирокиндын уурхайн директор Н. А. Герасимов болон бусад Ципиканай приискын директорнууд дэмжэжэ, «Бурятзолото» нэгэдэл байгуулха дурадхаба. Ассоциаци байгуулбал, «Главалмаззолото» главктай болон бусад эмхинүүдтэй харилсаа холбоогүй болохобди гэжэ тэдэнэр һануулһан байба.

Гэбэшье ассоциаци байгуулха тухай дурадхал олон хүн оруулаа һэн. «Искра» артелиин түлөөлэгшэ В. А. Павлов ассоциаци байгуулжа, тэрэнэй бүридэлдэ геологуудые оруулха, шэнэ эмхиин аппарат сомор болгохо ёһотой гэһэн дурадхал оруулаа.

— Манай Холбын уурхай баригдажа байна гээшэ. Тиимэһээ «Забайкалзолото» нэгэдэлэй бүридэлһөө гаралга буруу болоно. «Забайкалзолото» материально-техническэ нөөсэнүүдээр хангаха ерэхэ жэлэй захил хээ. Энэ талаар бодожо үзэхэ юумэн олон. Бидэнэрэй һанамжаар, Холбын уурхайн баригдатар тэрэ «Забайкалзолото» нэгэдэлэй бүридэлдэ үлөөд байгаа һаа, дээрэ һэн,—гэжэ «Саян» артелиин түлөөлэгшэ А. П. Марковский дурадхаа.

— Гурбан приискһээ бэеэ даанги предприяти гансата байгуулха, — гэжэ «Забайкалзолоторазведка» трестын эрхилэгшэ О. С. Суринходо хэлэбэ.— Иимэ предприяти бии болгохын тула бэлэдхэл эршэмтэй хэрэгтэй. Ажахын харилсаануудые таһалхагүй тула «Забайкалзолото» нэгэдэлэй бүридэлдэ комбинат байгуулжа, абаһан алтаа тэрэ наринаар хубаарилха ёһотой. Саашадаа тэрэ бэеэ даанги предприяти байгуулжа, «Главалмаззолотын» мэдэлдэ орохоор байха.

«Бурятгеология» нэгэдэлэй генеральна директор В. И. Ехтин үгэ хэлэхэдээ, республика соо алта малталгын промышленность хүгжөөхэ ёһотой гэбэ. Энээнэй тула ассоциаци байгуулбал, хэрэгтэй байха юм.

Прииск, артельнүүдһээ гадна «Бурятгеология» нэгэдэл ассоциациин бүридэлдэ оруулагдажа, эсэсэй үндэр дүнгүүдэй түлөө бултадаа оролдохо ёһотой. Алтанай хэбтэшэнүүдые бэдэрхэ, нөөсэнүүдыень тодорхойлхын хажуугаар геологууд промышленна аргаар малтагдан абтахагүй алтанай багахан хэбтэшэнүүдые ашаглажа, алта малтан абаха, иимэ зүбшэлшье правительство үгөө гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

— Республика соо алта малталгые эрид дээшэлүүлхэ эмхи хэрэгтэй. Нэгэдэл бии болгобол, «Забайкалзолото» нэгэдэлһээ гаража, «Главалмаззолотын» мэдэлдэ орохо ёһотой. Харин ассоциаци гээшэ хоёр янзын байдаг юм. «Забайкалзолото» нэгэдэлэй бүридэлдэ ассоциаци байгуулхада, түсэбтэ даабаринуудай, эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө нэгэдэл харюусалгатай байха. Гүрэнэй ассоциаци бии болгобол, тэрэ бүхы хүдэлмэриин түлөө харюусажа, «Главалмаззолотын» мэдэлдэ орохо болоно,— гэжэ «Главалмаззолотын» үйлэдбэриин-техническэ управлениин начальнигай орлогшо В. Д. Чупин тайлбарилжа үгөө.

Энэ дурадхал зүбшэн хэлсэгдэжэ, «Главалмаззолотын» мэдэлэй нэгэдэл гү, гүрэнэй ассоциаци байгуулха гэһэн һанамжа олонхид хэлэһэн байна. Тиин алта малталгын предприятинуудай ажалша коллективүүдэй конференци дээрэ түс асуудал шиидхэхыень республикын Министрнүүдэй Соведтэ, эмхидхэлэй комитедтэ даалгаа бэлэй. Алта малталгын предприятинуудһаа, геологобэдэрэлгын эмхинүүдһээ бүридэһэн гүрэнэй «Бурятзолото» ассоциаци байгуулха гэһэн шиидхэбэри тэдэнэр абаа.

РСФСР-эй Компартиин Буряадай рескомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов конференциин хүдэлмэридэ хабаадалсажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн байна.

Д. АМОГОЛОНОВ,
манай корр.

ЭРТЭНҺЭЭ ЭХИЛХЭДЭ, УРАГШАТАЙ

Һаяшаг бидэ «Восточные Саяны» колхоздо ябахадаа, тэндэхи тараян ажалай «Уляабар» кооперативайхидтай уулзаа һэмди. Техникэ заһабарилдаг мастерской соо оньһон станок, түхеэрэлгэнүүдэй хүнхинөөн таһарнагүй. Уужам ехэ байра соо элдэб трактор, машинанууд задалагданхай заһабарилагдажа, хүнүүд сүлөөгүй хүдэлнэ хэбэртэй.

Эндэ кооперативай түрүүлэгшэ Владимир Николаевич Окуневой токарна станок дээрэ юушьеб тошиилдожо байхадань хажуудань ошобобди. Тэрэ станогоо байлгажа, ажал тухайгаа тобшохоноор иигэжэ хөөрэбэ:

— Машина, техникэеэ яһала эртэ заһабарилжа эхилээ һэмди. Түрүүшын ээлжээндэ культиваторнуудые заһабарилжа бэлэн болгообди, һаяар зургаан сеялкэ заһабарилжа гаргахамнай. Тиихэдэ трактористнар Сырен-Доржо Мадагаев, Сырен-Доржо Янцанов, Буда Самбялов өөһэд өөһэдынгөө хүдэлдэг ДТ-75 түхэлэй тракторнуудые задалаад заһабарилжа байна. Мүн механизатор Алексей Пантелеев баһал өөрынгөө МТЗ-80 түхэлэй тракторые мастерской соо оруулаанхай.

Ехэхэн заһабаритай болоһон Т-150 түхэлэй хоёр трактораа Түнхэнэй РТП абаашанхайбди. Тэдэмнай декабриин тэнгһээ хойшо бэлэн болгогдохо ёһотой. Юрэдөөл тракторнууднай саг соогоо хуу заһабарилагдаха даа. Энээндэ ехэ һанаагаа зобоногүйбди.

Энэ кооператив 1800 гектар тараялангай газартай юм. Ерэхэ хабартаа 1100 гектарта орооһо тараа тарижа ургуулха байна. Тарилгынь газар ехэнхидээ сэбэр паар болон намарай паар болгогдон хахалагданхай.

— Барагдахаяа байгша жэлдэ тиимэшье һайн ургаса абажа бираагүйбди. Зундаа гандаа, намартаа үлүү ехэ шииг нойтон ороо. Тараялангай гектар бүриһөө 14,2 центнер орооһон сохигдоо. Сэбэр паараа ехэ болгожо, мүн намар хахалһан газараа үргэдхөөд, ерэхэ жэлдэ һайса элдүүрилэгдэһэн, үтэгжүүлгэ оруулагдаһан тараялан дээрэ ороохото ургамалнуудые тарижа, ургасаяа дээшэлүүлхэ һанаатайбди. Жэшээлхэдэ, районой «Агропромхимия» нэгэдэлтэй хэлсээ баталжа, газар дээрээ 6000 тонно торф, 4000 тонно шэбхэ зөөлгэхэ болонхойбди.

Коллективтэ 18 хүн хүдэлдэг. Тэдэнэй вариманай техникэеэ заһабарилжа байхада, нүгөөдүүлынь пилорамада модо хюрөөдэжэ, кооперативтаа мүнгэн олзо оруулжа байнхай.

В. ШАГЖИЕВ.
Түнхэнэй район.

УКРАИНЫН ССР. «АвтоЗАЗ» үйлэдбэриин нэгэдэлэй «Коммунар» гэжэ Запорожско автомобильна заводой жолоошонтуршагша И. П. Кошкиндо ажалдаа үндэр амжалтануудые, мүн научно-техническэ түйлалтануудайнь түлөө 1990 оной СССР-эй Гүрэнэй шан олгогдобо. Тэрэнэй үйлэдбэридэ нэбтэрүүлһэн «Таврия» гэжэ хүнгэн машина хүн зоной зүгһөө үндэр сэгнэлтэнүүдтэ хүртэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: И. П. Кошкин.

ТАСС-ай фотохронико.

Ага, Онон нютагуудаар

БАГАХАН СТАНЦИИН ХУБИ ЗАЯАН

Манай орон дотор хүн зонгүй, хаягдажа орхигдоһон хэды олон һуурин, сэлеэнгүүд бииб даа. Гадна заха холын углуу булангаар мартагдашаһан, олоной зүгһөө өөдэтэй анхарагдадаггүй газарнууд үсөөн бэшэ. Аяар 1898 ондо баригдажа эхилһэн түмэр замай Бурятская станци тэдэнэй тоодо оролсоно. Районой түб болохо Могойто тосхонһоо хори гаран километрэй зайда, хүнды һужаагуудай, хүбшэ тайгын гүн соо түбхинэһэн энэ һуурин нилээд задагайхан байдалтай гэхэдэ, алдуу болохогүй. Олонхи гэрнүүд хуушаржа, унаха түйлдаа хүрэнхэй. Тэдээниие заһабарилха барилгын материал дуталдана. Һуурин дотор нэгэ жэгдээр зурыһан, арюун тэгшэ үйлсэнүүд гэжэ байхагүй. Айлай гэрнүүд хада, гүбээ зубшаад, жалга жаамын хажуугаар баригданхай. Сагай урин дулаанда уһа шабараар элбэг энэ һууринда ябагаар ябахань тон бэрхэшээлтэй хэрэг болодог. Теэд һууринай наһажаал зоной хөөрэһэнэй ёһоор, Бурятская станци соо ото һэтэ иимэ дорой байдалтай байһан бэшэл ха. Жэшээлхэдэ, энэ нютагтал бүхы наһаяа үнгэргэһэн Александр Алексеевич Блохин гэгшын мэдүүлһэнэй ёһоор, түмэр замай станци ехэл урагшатайгаар барижа эхилһэн ха юм. Энээнэй баригада илангаяа буряад болон ород үндэһэ яһатан олоор хабаадалсаһан байгаа. Тиимэһээ «Бурятская» гэжэ нэрэтэй болоһониинь шье гайхалангүй. Хожомоо энэ станци хурдан түргэнөөр өөдөө урган хүгжэжэ, олон шэнэ гэрнүүд баригдаһан байна.

Зүгөөр 30-аад онуудай тэн багаар областной НКВД-гэй начальник Хархориной ударидалга доро үйлэ муута хэрэг үүсхэгшэд Бурятская станциешье алгадаагүй. Тиигэжэ 1937 ондо эндэхи 40 гэр бүлэ түрмэ шорондо һуулгагдаһан байна. Тэрэ гэһээр дээрэ дурсагдагша түмэр замай станци байдал һуудалай талаар балай өөдэ татагдаагүй.

Манда нютагайнгаа эдэ бүгэдэ һонин хөөрэгшэ А. А. Блохин хадаа, 1954 онһоо партиин гэшүүн, тиимэһээ намын номнолдо мүнөөшье болотор этигэһээр, хойшодоо тохёолдоһон бэрхэшээлһээ гараха байһандань найдана. Тэрээнэй Леонид хүбүүн станцида монтёроор ажаллахын хажуугаар, партийна эхин эмхиин секретариин уялга дүүргэнэ. «Мүнөө сагта хүнүүдһээ эрилтэ хэхэ гээшэ түйлай хүшэр хэрэг болонхой» — гэжэ тэрэ урмагүйгөөр манда хөөрөө бэлэй. Зүгөөр, станциин олохон хүдэлмэришэд даалгагдаһан ажал хэрэгтээ эзэн ёһоор хандадаг, хэхэ ажалаа хээд лэ, элдэб олон эрилтэ табингүй, бэеэ абахадаад ябадаг за тай. Ондоогоор хэлэхэдэ, түбэй га хүлгөөтэ байдал холын Бурятская с үшөөл хүрөөдүй ха. Гэбэшье, эндэхи район, округой, Забайкалиин түмэр мый управлениин хүтэлбэрилэгшэ эрилтэ хэхэ баатай болобо хэбэртэй мэр замай ахалагша мастер А. Г. М товай хөөрэһөөр, тэрэ һаяар үнгэр хэ районно Соведэй сесси дээрэ үгэ жэ, һууринаймнай үйлсэнүүдые заһаба хэрэгтэ туһа хүргыт гэжэ засагай зур да хандахаар бэлэн байһанаа гэр һэн.

67-дохи разъездын хүдэлмэри тэй хамта Бурятская станцида орой та 250-аад хүн тоологдоно. Дайнай лээр түмэр замай энэ станци яһала шатай хүгжөөгдэһэн, элдэб барилга шье хэгдэһэн байна. Зүгөөр зобо «белоруссиин онол аргын» түмэр набтэрүүлэгдэжэ эхилхэдэл, һуу байдал, ажал хэрэг эли бодо доош юм ха. Түмэр замай хүдэлмэри үсөөлжэ эхилхэдэнь, ажалшье урд һаа ядуугаар ябадаг болоо бшуу. ушарта илангаяа наһажаал зоной б муудаһан гээшэ. Жэшээнь, Клавдия хоновна Дорош бүхы наһаараа Бур станцида ажаллаһан байбашье, м пенсидэ гараһаар ахирхан байдалтай гэ таһалгатай үмхиржэ унаха дүт гэр соо ажамидарна. Урдандаа үбшэ бүүнтээ хамта 34 түхэриг хэмжээнэй хэмжэ абабашье, яһалал үл залгаад һан тула, мүнөө һарын 117 түхэриг хэмжэ абадаг болоһондоо үнэн үзрк сэдьхэлээ хананги байгаа бэлэй. Теэд мэнэй хомор мүнөө үе сагта түлеэ асаруулха гээшэ хүгшэндэ нилээд шээлтэй хэрэг болонхой.

Юрэдөөл, Клавдия хүгшэн мэтэ бүх сэ шадалаа миинтээр Эхэ оронойнгоо шодоо хүгжэхэ ябадалда зорюулһан манай дунда олон даа. Зүгөөр эдэ үтэлһэн наһандаа бүгэдын анхаралаа рэлэгдээгүй байһаниинь харамтай. Э даа манай ороной доройтоһон байд болоно бэшэ аал даа.

Нэрэ түрээ хараха гэбэл, Забайка түмэр замай управлени, Могойтын оной, Ушарбайн сомоной Соведэ шаалта нюурнууд Бурятская ста үзэмжэгүйхэн дорой байдалые хар абажа, дутагдалыень усадхахые орол бээз.

Л. СУХОДА...
хүдөө бэшэг...

УЛЗАРТА, УЛААН НОМТОДО...

хубитай, дэлгэр даа, Улзар-Торимнай. Найдан Гендунова, Содном Будажапов, Дугаржап Дашиев — эдэ бэлигтэмнай хуу манайхи»,— гэжэ нютагай зон абаhаар лэ hануулаадхина.

Улзар хоорондоо хоёр таhаржа хубааранхай. Урда ба хойто хамтанууд гээд эдэ хубинуудынь нэрлэгдэдэг юм байна. «Урда хамтада 11, хойто хамтада —8 айл нэмэхэнь. Урда добоёо урихан болгохо хэрэгтэй. Гэрээ хаагаад, мал дээгүүр ябагшад олон»,— гэжэ хойто хамтада ажаhуугша, ажалай ба дайнай ветеран Ж. Д. Ванданов хөөрөөгөө эхилээ бэлэй.

Бүри анханаа 90-ээд айл байhанаа, таби гаран онуудта олон залуу айл Дээдэ Тори, Улаан-Үдэ руу нүүжэ нютагжаhан байна. Эхин hургуули хаагдажа, харшань hандаргаагдажа хаягдаhан юм. Малай байранууд задалагдажа, түлеэн болгогдоо. Дарга тушаалтай зариман зоргоороо захираад лэ ябаа.

— Өөhэдынгөө хэhэн, бодхоохониие эбдэжэ, газараа эзэгүй болгоходомнай ямар юм гээд зариман бодогшо hэн бээ. Теэд лэ бүгэдөөрөөл дуугай байжа үгэhэмди. Наhатай боложо, шадал тэнхээ багадаhан, хүсэл зориг хүрөөгүй hэн гү? Ондоо хайшаашье ошохо дурагүй үлэhэн айлнууд арба гаран hэн: Цырендоржи Нимаев, Дармажап Цыденов, Бизья Ванданова, Цыбан Жалцанов, Бато Цыбиков, бусадшье»,— гэжэ Жүнды Данзанович намханаар хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ.

Өөрөө Ж. Д. Ванданов наhаараа ветеринар ябаhан тула hонирхолтой нэгэ иимэ баримта дурдаба: «Улзарые тойроод малай 18 байра дүшэ гаран онуудаар бии байгаа. Баруун Торидо —7, Зүүн Торидо —6, Хүндэлэн Номтодо —5. Олондонь эбэртэ бодо мал үсхэбэрилэгдэдэг hэн. Мүнөө бүхыдөөл 3 тоологдоно. 1939—40 онуудта түрүү hаалишад ВДНХ ошохо путевкоор шагнагдаа бэлэй. Гармаев Жаба тиихэдэ түрүүлэгшэ байhан. Пүрбэ Мункуев эндэ зайн гал оруулhан, динамик тодхоhон юм. Суглаа зарлахадаа, нютагай радио соносходог, тэрэ сагтаа жэгтэйл hэн. Урда добуунии саад hалбаран бүрхөөхэ. Тэрэншье дууhан хооhологдоо.

Улзарай гэхэ гү, али тиихэ үедэ Улаан Номто гэгдэдэг hууринай hэргэхэ хэрэгтэ Жүнды Данзановичай өөрынь хубита ехэ юм. Мүнөөшье hанаа амар hуудаггүй. Эсэгын дайнда мордоhон 72 хүнэй 34-ниинь нютагаа бусажа ерээгүй юм. Жүнды Данзанович нютагай хүбүүд Т. З. Гармаевтай, З. Г. Тумуровтай суг дайнhаа бусаагүй сэрэгшэдэйнгээ дурасхаалда хүшөө бодхоохо хэрэг эхилээ hэн. Ябаа, оролдоо — мүнөө hууринай тэг дунда холоhоо сбёоросотой энэ хүшөө сайбалзана. 1941 оной июлиин 24-дэ фронтдо мордоод, 1945 оной сентябрь hарада табигдажа ерэhэн сэрэгшэн Ванданов өөрөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай орденоор, «Шэн зоригой түлөө» медаляар шагнагданхай. Хүүгэд үринэрөө бултыень хүл дээрэнь гаргаад, наhанайнгаа нүхэр Цырежаб Чултумовнатай суг ашанар, зээнэрэйнгээ айлшалхадань, угтан тодожо hуудаг юм.

Улзарай шэнэ шарай зураглабал, иигэжэ дурдаагүйдэ аргагүй: үнгэрhэн хоёр жэлэй туршада 19 гэр, томо гэгшын автогараж баригдаа. Хуушан нэгэ гэр hэльбэгдэжэ, эхин hургуули үүдээ сэлээ. Шэнэ бани хүдэлдэг болоо. hургуулиин наhа гүйсөөдүй хүүгэд түхэреэн сүүдхын саадта ябадаг болонхой. Улзарайхид шэнэ магазинай барилга хэзээ эхилэгдэхэ ааб гээд хүлеэнхэй юм. Бэлэдхэлынь унжагайршоо ха.

— Нэгэ иимэ ажаглалта бии. Олон гэрнүүдэймнай торхонь бодхоогдоод лэ, саашаа ябасагүй. Хюрөөдэмэл материалнууд дуталдана. Энэнь лэ бүхы юумыемнай урагшагүйдүүлнэ,— гэжэ нютагайхид голхоронги hэн.

Ажалай ба дайнай ветеран Ц. Ж. Жалсановайхи үри хүүгэдээр баян айлайхи болоно. Үхибүүдынь айл бүлэ болонхой, олониинь нютагтаа юм. Баярынь механизатор, Шираб — жолоошон, Сүрэн — hү hаалиин фермын бүридхэжэ, Катя — бухгалтер, Дарима — наймаалагша, Цэрэн-Долгор — худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэ.

— Нютагнай өөдөө гаража байна. Байз, хэднай шэнэ гэрнүүдтэ орожо налайхань бэ? Урдаhаа тоолобол, Бумуушха, Сосой, Иван, Амгаланай хүбүүн, Мүнхэ, Сергей Нанзатов, Сашка, Лубсанка, Носоогой хүбүүн...— гэлдэжэ байгаад Цыбан Жалсанович мантай ябаhан Зана Гэлсеновичтай хургаа даран тоолошонод. Нютагhаа гадуур ажаhуугаашье haa, түрэл тоонтоёо харалсажа, дэмжэлсэжэ, үбгэд, хүгшэдтээ өөрэ аятайгаар хөөрэлдэжэ, зугааень шагнажа, hургаалыень сэгнэжэ ябаха гээшэ hайхан лэ. З. Г. Тумуровай жэшээhээ иигэжэ бодогдоо hэн.

Арбан нэгэн үхибүүдэй эхэ, уран hайханай харалгада эдэбхитэй хабаададаг Ц.-Е. Ц. Лубсановае hайхан хонгёо хоолойтой гэжэ дуулаад, дуу дуулажа үгэхыень гуйбабди. Дуун бүриheeнь нэжээд бадаг дурдая:

Уулан дээрэ ногоонтой
Унаган бором тэрүүндэ,
Улаан Номтодо наадантай
Ухаан санаам тэндэ.

Удаань:

Сайхан голы эхиндэ
Самар хуша хоёрынь лэ,
Санаанымнай эхиндэ
Эжы аба хоёрнай.

Гурбадахинь:

Намагийн дэргэдэ суухадам,
Нажарын сэрюуниинь
сайхан лэ,
Найрын дунда суухадам,
Баабайм юрөөл
сайхан лэ.

Цыден-Еши Цыбикжаповнагай нүхэр Р. З. Будаев Эсэгын дайнда хабаадаа, наhаараа мал дээрэ, түмэршэ дарханаар хүдэлөө юм. «Ямар ажал хээгүйб даа, нүхэрни. Урлаха, дархалхаhаа эхилээд... Өөрөө би hаалишанаар ажаллааб, багануудаа хараха үедөө гараж, бани түлидэг hэм. Мүнөө иигээд лэ амаралтада гээшэбди»,— гэжэ Цыден-Еши Цыбикжаповна налгайханаар хөөрэжэ hуугаа hэн.

Иигэжэ нэгэ нютагай жэшээ абажа үзэбэ гээшэбди. Эндэhээ уламжалан район дотор бүхыдөө бага hууринуудые hэргээн хүгжөөлгэ ямар гээшэб гэжэ hонирхомоор бэлэй.

Арадай депутадуудай Зэдын районой Совет

Арадай депутадуудай Зэдын райгүйсэдкомой дэргэдэхи архитектурын таhагые даагша И. В. Загребина:

— 11 бага hуурин гэжэ тоологдодог байhанаа Дээдэ Бургалтай, Нюга тосхонууд энэ тооhоо гаргагдаа. Юуб гэбэл, хүгжэлтын тодорхой хэмжээндэ хүргэгдөө бшуу. Үлөөшэ 9 сооhоо эгээл урагшатай ургажа байhаниинь Улзар юм. Эндэhээ 19 хүн гэр барихын ссуда абаа. Мүнөө иимэ гуримтай болонхой: хэрбээ ссуда абаhан хүнэй хоёр жэлэй туршада гэрээ бариад нүүжэ үрдеэ hаань, ссудынгаа хахадыень бусаахаяа болидог. Теэдшье абаhаар 10 мянгые тартань барюулдаггүйбди. Түрүүшээр 2-3 мянгые үгөөд, энээнээ хэрэгтэ оруулhанайнь hүүлээр үшөө нэмэнэбди. Иигэжэ хуби хубяарнь хубаажа үгэхэдэ, гэрээ hаадгүй түргөөр... барихые... оролдоно. Модо бэлдэлгэ, зөөлгэ түлөөhэгүй.

Байгша оной декабриин эхинэй байдалаар 8250 дүрбэлжэн метр талмайтай гэр район дотор баригданхай. Энэмнай гүрэнэй гэр барилгын жэлэй түсэб дүүргэhэнтэй адли болоно бшуу. Бүхыдөө 850 мянган түхэригэй ссуда мүнөө дээрэ үгтэнхэй. Үшөөл энэчь бага, хүнүүд ээлжээндэ зогсоно. Жэшээлбэл, Петропавловкын сельскэ Соведээр 118 хүн ссуда абахаар бэшүүлэнхэй.

Нэгэ иимэ сасуулга: хэрбээ 1985 ондо район дотор 52 гэр баригдаhан haa, байгша ондо 712 баригдаа. Ехэнхидээ 56 дүрбэлжэн метрhээ үлэдэггүй haa, мүнөө 12×10, 12x11 хэмжээнэйхи баригдана.

Ноёсэлэлгын банкын түлөөлэгшэд манай таhагтай суг үгтэhэн ссудануудай хэр зүбөөр хэрэглэгдэдэгые хинан шалгадаг. Хэрбээ гэр барилгада бэшэ, харин ондоо хэрэгтэ хэрэглээ hаань, зохихо хэмжээн абтадаг. Гэхэhээ гадна архитекторнай өөhэдөө гэр баригшадта туhалдаг юм. hүүлэй үедэ хоёр дабхар гэрнүүдые бариха дуратайшуул олошорно. Үшөө мансарда түхэлэй гэрнүүдые hайшаадаг зон бии.

hуурин тосхонуудаа болбосон түхэлтэй болгохо, гэрнүүдые бариха хүдэлөөн дүрбэ-табан жэлэй саана hүлэ, урагшагүй hэн. Ссуда үгы байгаа, модо отолхо участок багахан hэн, мүн барилгын материалнууд хомор байгаа.

Бүхыдөө бага hууринуудаа бата hайхан болгохо хүдэлөөн мүнөө район доторнай эршэмгэй. Баримтанууд олон: Таhархайдо 100 hууритай клуб, Нюгада — библиотекэ, Бага Наринда — hургуули-сад. Доодо Үшөөтэйдэ — найман жэлэй hургуули, фельдшерскэ пункт, Тохой Өөр хоёрые холбоhон хүүргэ (Зэдэ дээгүүр) бусад социально-соёлой объектнүүд ашаглалгада тушаагдаа. Хулдат hууринда баригдаха найман жэлэй hургуулиин проект зохёон табигданхай, Тохойдо 100 hууритай клуб ерэхэ жэлдэ эхилэгдэхэ. Нютагнай орхигдохоёо болёо, hайжарха тээшээ найдамтай замда гараба гэжэ бага hууринуудта ажаhуугшад одоол үнэншөө.

...hалбаржа, hайжаржа эхилhэн Улзараа, Улаан Номтоёо Лубсан таабайн хаража, ханажа үрдэзгүйнь гомдолтой.

Мүнхэ наhан энэ дэлхэй
дээрэ үгы,
Мүхэн унтархагүй гансал
юумэн бии — тоонто
нютаг.

Бултанда мэдээжэшье haa, hанаандаа шэбшэжэ ябаха үгүүлэл бэшэ гү?

Г. ДАШЕЕВА.
Зэдын район.

Тэрэнэй аха Борис Федорович Эрхүүгэй хүдөө ажахын институтда hураха үедөө зундаа суг hурадаг нүхэрөө дахуулаад, нютагаа ерэдэг байhан юм. Залуу хүбүүд гармонь

шагнаhан зон гайхалаа барадаг байгаа.

Ардан Федоровичой наадахые гансашье Буряадай бэшэ, мүн ужам Совет ороноймнай, харин хэдэн оронуудай зон

...ЛДУУГҮЙГӨӨР ...ХАН ШЭЛЭЭД...

дээрэ наададаг hэн. Тэрэшэлэн Аюша Федорович гэжэ нүгөө ахань балалайка мандолина хоёртой байhан юм. Зүгөөр эмдэхэhээнь айжа, Ардандаа барюулдаггүй байгаа. Теэд аялга хүгжэмдэ аргагүй хорхойтой болоhон Ардан хүбүүн ахынгаа гэртээ үгыдэ инструментнүүдыень абаад, амбаарайнгаа хушалта доро хоороод лэ, тэдэнээ жэнгиргэдэг бэлэй.

1940 ондо Буряад-Монголой искусствын түрүүшын декада Москвада үнгэргэгдөө hэн бээ. Тэрээндэ айхабтар ехэ бэлэдхэл хэгдээ hааб даа. Тэрэ үедэ Эрхүүдэ hуража байhан Ардан Зонхоев Буряадтаа дуудагдажа, декадада бэлдэлсэхэ гэhэн даабари абаа hэн.

— Мүнөө hанахада, ехэл хүшэр байдалда декадада бэлдэжэ эхилээ hэмди. Би буряад инструментнүүдэй оркестр эмхидхэхэ гэhэн даабари абаhан хүм,— гэжэ Ардан Федорович дурдана.— Буряадай, Усть-Ордын, Агын нютагуудаар ябажа, бэлигтэй залуушуулые бэдэрээ hэмди. Хуур, чаанза гэхэ мэтэ инструментнүүдые нюдэ амандаашье харагүй, ноото гэжэ дуулаашьегүй хүбүүд, басагадые hургаха гээшэ ойгоргүй хүндэ hэн даа. Теэд яахабши? Арадайнгаа уран бэлигые аяар Москвада харуулхаяа hэдэhэн бидэниие юуншье зогсоожо шадахагүй байгаа ха юм. Богонихон саг соо наян зургаан хүн зон суглуулагдаа hэн. Үүр хираанhаа боро хараан, бүри hүниин тэн болоторшье хүдэлдэг hэмди...

Ардан Федорович энээнhээ гадна, Буряадай литература, искусствын хоёрдохи декадада (1959 он), мүн 1973 ондо үнгэргэгдэhэн республикынгаа литературын, искусствын үдэрнүүдтэ амжалтатайгаар хабаадалсаhан юм.

Буряадайнгаа дуу, хатарай «Байгал» ансамбльда, арадай инструментнүүдэй оркестртэ олон жэлэй туршада Ардан Федорович наадахадаа, жэлhээ жэлдэ уран шадабарияа мүлижэ ябаа. Тиихэдэ гансашье чаанза дээрэ бэшэ, мүн хуур, виолончель гэхэ мэтэ бусад инструментнүүд дээрэ шадамараар наададаг hэн. Үсөөхэн утаhатай чаанза гү, али хуур дээрэ Ж. Люлли, А. Дворжак, П. Чайковский гэгшэдэй орёо зохёолнуудые гүйсэдхэхыень

шагнаhан байха. Жэшээнь, 1989 ондо Чехословакида арадай уран бэлигтэнэй бүхэдэлхэйн фестивалиин болоходо, манай бэлигтэй артист уригдажа хабаадалсаhан юм. Гадна чукча яhатанай «Эргырон» ансамблиин бүридэлдэ оролсожо, 1977 ондо Польшо, Венгри оронуудаар уран бэлигээ харуулhан байна. Тиихэдэ Монгол орондо хэдэн удаа ошоо hааб даа. Совет орон соогуураа Украинын, Белоруссиин, Молдавиин болон Дунда Азиин республикануудай зониие буряад hайхан аялга хүгжэмтэй танилсуулханхай юм.

Багшалха хүдэлмэридэ Ардан Федорович мүн лэ эдэбхитэйгээр хабаададаг. Олон жэлэй туршада П. Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищида, 1-дэхи интернат hургуулида багшалхадаа, бэрхэ хүгжэмшэдые бэлдэhэн байна. Мүнөө Зүүн Сибириин соёлой институтда багшалдаг. Тиихэдээ залуушуулда буряад арадай инструментнүүд тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэдэг, тэдэн дээрэ наадажа hургадаг юм. Гадна инструментнүүдые заhабарилха, тодорхой зүб хүгжэм зэдэлүүлхэ талаар тэдэниие тодхожо hургаха зорилготой хэшээлнүүдые үнгэргэдэг. Энэ хэрэгтэ яхад, монгол, тува яhанай залуушуулые hургадаг байна. Энээнhээ гадна, Ардан Федорович «Магтаал» ансамблиин гэшүүн юм.

— Үдын хойно, дүрбэн сагта, багшанарай институт ошохо ёлотойб. Институдай хүбүүд, басагадые хуур, чаанза дээрэ наадуулжа hургадаг хүм. Гушаад залуушуул хэшээлдэмни ябадаг даа,— гэжэ Ардан Федорович хэлэнэ.

А. Ф. Зонхоев «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор, медальнуудаар болон Хүндэлэлэй хэдэн грамотануудаар шагнагданхай.

Буурал толгойтой, үндэр тэгшэ бэетэй үбгэн hуурияhаа бодоод, даб гэжэ стол дээрэhээ хуур абаhанай удаа нэадажа эхилбэ. Сэдьхэл уяруулма уянгата буряад аялга аалиханаар зэдэлжэ, хүгжэмшэнэй гарай хүдэлхэ бүри улам тодоор, эршэтэйгээр тарана. Ардан Федоровичой нюдэндэ сог зали нэмэжэ, шарайнь гэрэл ороодхино. Энэ hайхан аялга шагнажа hуухадамни, буурал тоонто нютагайм, зунай наранда

зэрэлгээтэн уняартаhан уудам тала нюдэнэйм урда үзэгдэhэн шэнги болоо бэлэй.

Ардан Федорович Зонхоев эдэ үдэрнүүдтэ 70 наhала гүйсэхэнь. Энэ алдарта ойтойнь дашарамдуулан, Ардан Федоровичые халуунаар амаршалая!

Д. ДАМБАЕВ.

«Нюуса тобшын» 750 жэлэй ойдо

ЭЗЭН ЧИНГИС ЭЗЭРХЭГ ТҮРИМХЭЙ БАЙҺАН ГҮ?..

«Монголой нюуса тобшын» 750 жэлэй ойе 1990 ондо тэмдэглэхэ тухай ЮНЕСКО-гэй шиидхэбэриин ёhоор, бүхы дэлхэйн түрүү үзэлтэ хүн түрэлтэн энэ үйлэ хэрэгые үндэр хэмжээндэ тэмдэглээ гээшэ. Эхэ ойн баярай тэмдэглэгдэбэшье, 1990 он «Нюуса тобшын» жэл гэжэ нэрлэгдэхэ ёhоороо нэрлэгдэнэ. Тиимэhээ Монгол орондо үндэр ехэ дэбжэлтэтэйгээр боложо үнгэрhэн ойн баярай hайндэртэ хабаадалсаhан түүхын эрдэмэй кандидат Г. ЗАЯТУЕВАЙ статьяе олоной анхаралда дурадханабди. Ойн баярта зорюулагдаhан эрдэмтэдэй хуралдаан дээрэ Г. Заятуев элидхэл хэhэн, Монголой «Үнэн» hониндо (1990 оной августын 11-дэ) статьягаа толилуулhан байна.

Монгол хан түрые үндэhэлэн байгуулагша Чингис хаанай гадаадын-политическэ хараа шугам тухай бидэ юу мэдэнэбибди?

«Монголшуудай нюуса тобшо», Рашид-ад-динай «Түүхын бэшэгэй суглуулбари» мэтын монгол болон перси хэлэн дээрэ XIII—XIV зуун жэлнүүдтэ бэшэгдэhэн зохёолнуудые хаража үзэхэдэ, эзэн Чингисэй ударидалга доро байгуулагдаhан монгол хан түрэ гээшэ тэрэ үеын хүршэ оршодог гүрэнүүд тушаа гадаадын ямар политика ябуулдаг байгааб, ямар гуримаар харилсадаг байгааб гэжэ гол шугамынь элиржэ үгэдэг.

Тэрэ үе сагай Монголой түүхээр баян литература бии болоhоншье haa, холо, ойрын оронууд тухай Чингис хаанай гадаадын политикын гол шухала асуудалнуудта дэлхэйн монголшо эрдэм урда тээнь тусхай анхарал хандуулдаг байгаагүй гэжэ онсолхо хэрэгтэй. Манай hанахада, энэ темэдэ анхарал хандуулхаар лэ байна.

Энэ темые шэнжэлэн үзэхэ хэрэгтэ өөрын бэрхэшээлнүүдэй бии байhаниинь ойлгосотой. **Нэгэдэхеэр,** Чингис хаан гээшэ бүхы хүршэ гүрэнүүдые дайлан абадаг, бута сохидог хүн байгаа гэhэн hанамжа Монголые шэнжэлhэн литературада батажанхай байгаа. Чингис хаанай бодото дүрые дахин hэргээн ойлгуулхын тула, түрүүшын шатада хүн шанарыеньшье, гадаадын-политическэ хараа бодолыеньшье, зүб дүрэ шарайень халташье зурахын тэдысэ, манай hанахада, нэгэдэмэл Монгол гүрэниие үндэhэлэгшын нэрэдэ хэдэн зуун жэл соо халдаhан үлүү булуу хирэ тооhые, түүхэтэ зохёолнууд соо, арад зоной ухаанда тэрэнэн тухай тогтонижоhон худал хүүрмаг юумые шүүмжэлэн хараха шухала.

«Чингис хаан—дэлхэйе дайлан абахые тэгүүлэгшэ» гэhэн тезис хуурмаг тиимэ мифүүдэй нэгэн болоно. Түүхэтэ ба эрдэмэй бусад бүхы зохёолнууд соо, мүн баhа Чингис хаан тухай бэшэгдэhэн уран hайханай номууд соошье иимэрхүү хараа шугамые олохобди. Тиимэhээ дурна зүгые шэнжэлдэг эрдэмтэдэй нэгэн Чингис хаан тухай ном бэшээд, «Түби дэлхэйе дайлан абахые хүсэhэн Тэмүүжин» гэжэ тэрэнээ нэрлэhэниинь гайхалтай бэшэ.

XIII—XIV зуун жэлнүүдтэ хабаатай Монгол ехэ гүрэн түрэ ба монголшуудай сэрэгэй добтолгонууд тухай түүхэтэ бэшэмэл зүйлнүүдые, Рашид-ад-динай домогуудай суглуулбариие, бусадшье эхэ бэшэгүүдые шэнжэлэн үзэхэдэ, **бүхы дэлхэйе мэдэлдээ абаха гэhэн зорилгые Чингис хаан өөрынгөөшье урда, монголшуудайшье урда табиhан байгаагүй** гэhэн ойлгомжо минии ухаанда бии болоно. Имагтал нэгэ удамаршатай Монгол гүрэн түрэ байгуулжа, тэрэнээ али болохоор бэхижүүлхэ гэжэ аhан шадалаараа оролдодог байhан байна бшуу. Харин энэнь хадаа национальна талаарнь абажа харабал, агууехэ зорилгонуудай нэгэн байха зуураа Тэмүүжэнэй тархида тудаhан эгээл бэрхэшээлтэй хүндэ үүргэ байгаа. Гэбэшье түрэлхиин гэхэ гү, али заяанайнгаа hүбэлгэн ухаанай ашаар, зониие ударидаха, гүрэн түрые толгойлхо гэhэн бэлигэйнгээ ашаар энэ ехэ үүргые бэелүүлжэ шадаhан түүхэтэй. Гэхэтэй хамта Чингис хаан алдуутай, эндүүтэйшье шиидхэбэри абадаг лэ байhан ааб даа. Теэд тэрэмнай үе сагайнгаа хүбүүн байhан шуу даа.

Чингис хаан тухай удаадахи хуурмаг түүхэ юун тухаи домоглодог бэ? Монголой хүршэ оронууд болохо Цзинь, Си-Ся (Тангад) оронуудта, мүн Хорезмын шах Мухаммед гэгшын газар дайдада hүйдхэлтэ добтолгонуудые хэжэ, зониие дээрмэдэhэн, тоноhон, хюдаhан гэhэн hанамжа түүхэтэ литературада батажанхай байгаа.

hүүлшын энэ hанамжые огто буруушаан, өөрынгөө баримтануудые херуулха хүсэлтэйб. Минии hанахада, хүршэ гүрэнүүдтэй—Цзиньтэй, Си-Сятай болоhон дайн байлдаанууд хадаа тэдэниие бута сохихо, тонохо, дээрмэдэхэ гэhэн гансахан хүсэлhөө үндэhэтэй гэжэ бэшэмэл баримтануудые шэнжэлхэдэ элиржэ үгэдэг. Эдэ гүрэнүүдые газарай нюруухаа үгы хэжэрхихэ гэhэн зорилгые Чингис хаан урдаа табяагүй байгаа гэжэ түүхын бодото байдал гэршэлнэ бэшэ гү?

Нэгэдэхеэр, Чингис хаанай ударидалга доро Монголой бэеэ даажа, гүрэн түрэ боложо үндыhэн ушар хүршэ гүрэнүүдые, тусхайлбал, Цзинь, Си-Ся мэтэнүүдые hэр-мэр гүүлэжэ, тэдэнэй хоорондо зүрилдөө үүсхэхэ ёhотой байгаа. Тэрэ саанаа монгол угсаатан олон улад, жэшээнь, татаарнууд ба бусад—тэдэ гүрэнүүдэй дарлалта доро оршодог hэн гэжэ мэдээжэ.

Хоёрдохёор, сағ үргэлжэ өөрынгөө мэдэлдэ бараад, зонхилжо, хүрдүүлжэ байхын тулада нүүдэл бэшэ байдалтай болоhон тэдэ гүрэнүүд хэр угhаа монгол газар нютагуудта ходо дайгаар ородог байhан ха юм. Хойто зүгэйнь хүршэ монгол отогтонгуудай бутархайзандаа, хоорондоо хёморootoй байгаал haa, эдэ гүрэнүүдтэ бахатайл hэн... Жэшээнь, Рашид-ад-динай суглуулбари соо иигэжэ хэлэгдэдэг:

«Джалайр ба монгол бусад отогтонтой Хитайн зон сағ үргэлжэ дайн дажар үүдхэдэг байгаа. Добтолхо, дээрэмдэхэ, тоногло үйлэдэхын тулада эгээл энэ үедэ Хитайhаа олон, тоото сэрэг орожо ерээ. Энэ сэрэгые обёорхоодоо, хитайнар гол гаталжа шадахагүй гэжэ найдан, наадалангяар малгай, хамсынуудаараа даллажа, зорёолон шаналжа, тэдэниие өөhэд тээшээ дуудаба: «Ерыт даа, малыемнай булягыт!» Юуб гэхэдэ, хоорондонь Кэрурэн мүрэн хаалта боложо байгаа, дүтэ шадар гарасагүй hэн. Зүгөөр Хитайн сэрэг олон байhандаа, эб эетэйгээр ажаллан, унаhан модо, гэшүүhэ юу хээ суглуулаад, тэрэ hүниндөө hала, хүүргэ дархалзаад, голые гаталжа гараа. Джалайрнуудай олон-олон отогтониие ташуурай бүреэгэй зэргэ үхибүүд хүрэтэр хюдаад, зөөри зөөшыень, мал адууhыень хамажа абааша. Хамаrhaa хажуу тээ, дайсадай хүрэхэгүй газарта оршоhон дапаад мунхалаг тэргэтэн hэрд гэлдэн, ондоо тээшээ тэрьедэн, гэргэдтэеэ, хүүгэдтэеэ нүүжэ, Дүтэм-Мэнэнэй hамганай—Мүнэлүүнэй отогой газарта хүрэhэн байгаа».

Монгол газар уhанда цзиньнүүдэй добтолhон энэ ушар хэзээ болоhон хаб гэжэ тодорхойлоё. Мүнэлүүнэй үбгэн Дүтэм-Мэнэн хадаа Чингис хаанhаа дээшэнь тоолобол, долоодохи үеын үбгэн эсэгэ байhан гэжэ мэдээжэ. Монголой агууехэ хаан Чингис гээшэ XII зуун жэлэй 50-яад гү, али 60-аад онуудта түрөө. Үе бүхэндэ 25—30 жэл абажа харабалнай, «Хитайн олон тоото сэрэг» хэhээлтынгээ энэ добтолгые монгол дайда руу XI зуун жэлэй эхиндэ гү, али дундуур эрхилжэ, «джалайрнуудай олон-олон отогтониие ташуурай бүреэгэй зэргэ хүүгэд хүрэтэр хюдаад, зөөри зөөшыень, мал адууhыень хамажа абаашаhан» болоно бшуу.

Түүхэтэ энэ баримтаhаа уламжалжа үзэхэдэ, урдань таhархай утархай байhан отогтониие, жэжэхэн хан түрэнүүдые Чингис хаанай ударидалга доро нэгэ гүрэн түрэ нэгэдүүлхэhээ холо түрүүн монголшуудай урдахи хүршэ улас түрэнүүд хойто хүршэнэртөө добтолгын, дайн дажарай политика ябуулжа, дээрмэдэжэ, малыень буляажа, «ташуурай бүреэгэй зэргэ хүүгэд хүрэтэр» зарим отогтониие хюдадаг байhан байна бшуу. Дипломатическа хэлэ хэрэглэбэл, Чингисhээ түрүүн байhан хаашуулай хойто хүршэнэр тушаа ябуулжа байhан «гадаадын политика» иимэл байгаа.

Зүгөөр XIII зуун жэлэй эхин үедэ энэ газар нютагай уласхоорондын харилсаан тад ондоо болоодхёо. Монгол уласые өөрынгөө туг доро нэгэдүүлээд, зүүн-урдахи хүршэ болохо Цзинь гүрэндэ Чингис хаан 1211 ондо добтолго хэhэн байна. Энэ гүрэниие монголшууд Хитай гэдэг, хаануудыень Алтан-хаан гэжэ нэрлэдэг hэн ха. Энэ хадаа тэрэ үедэ айхабтар томо гүрэн байгаа. Хитадуудай нилээн ехэ газарые дайлажа абаhан, Сун гүрэниие тэрэ үедэ өөрhөө дулдыданги байдалтай болгожорхиhон юм. Хитайн газар руу Чингисэй сэрэгэй үйлэдэhэн добтолго яhала амжалтатай үнгэрөө. Удангүй Алтан-хаан Монголой хаантай эбэй хэлсээ баталжа, өөрынгөө хүреэhээ хан хүүхэниие Чингистэ хатан болгожо үгэбэ. Тэрэнь Гунджэ хатан гэжэ Монголой түүхэдэ оронхой. Энэ хатан хадаа Чингис хаанай дүрбэн ехэ ордоной нэгые эзэлдэг байhан юм.

Минии hанахада, эдэ бүгэдэ юу гэршэлнэб гэхэдэ, Монголой агууехэ хаан Цзинь гүрэниие газарай нюрууhаа хюhаха hэдэлгэ хээгүй. Харин монголшуудта hайн байхын тула энэ гүрэнтэй хүршэ ёhоной харилсаа тогтоохо арга бэдэрээ. Харин тиимэ арга гээшэ сэрэгэй талаар булюу байгаа hаа, тогтохо зэргэтэй hэн.,

Мүн баhа баруун-урдахи хүршэдөө—Си-Ся гүрэндэ добтолго хэхээ Чингис хаан энэл үедэ мордоhон түүхэтэй. Энэ гүрэниие монголшууд Тангад гэжэ нэрлэдэг hэн. Тэрэ байлдаандаа Чингис амжалта туйлаад, энэ гүрэнтэй баhа эбэй хэлсээ баталhан байгаа. Тэрэнэй ёhоор, Бурхан ороной засаг баригша хадаа Чингисэй «баруун гар болохоб» гэжэ мэдүүлhэниинь мэдээжэ. Хэлсэhэнээ баталжа, Монголой хаан тангад хаанай басагые хатан болгожо абаа. Энэ ушар Чингисэй имагтал hамгаша байhые гэршэлнэ бэшэ, харин, тэрэ үеын ойлгомжоор, хоёр гүрэнэй хоорондо баталагдаhан эбэй хэлсээе энэнь бэхилхэ ёhотой байгаа.

Г.-Н. ЗАЯТУЕВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.

(Үргэлжэлынь удаадахи номерто гараха).

ХИЛЫН СААНАhАА
ТАСС • АПН

ПУНТАРЕНАС (Коста-Рика). Түбэй Америкын гүрэнүүдэй толгойлогшонорой уулзалга эндэ үнгэргэгдөө hэн. Ерэхэ жэлдэ албанай хэрэгээр Түбэй Америкын оронуудта ерэхыень урижа, СССР-эй Президент Михаил Горбачёвто бэшэг эльгээхэ шиидхэбэри Гватемалын, Гондурасай, Коста-Рикын, Никарагуагай болон Сальвадорой президентнүүд абаа hэн.

ВАШИНГТОН. Сагаан байшанда США-гай Президент Джордж Буш ороной ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхидэй түлөөлэгшэдтэй уулзажа, Персидскэ тохойн оршондохи оронуудта тохёолдоhон хүшэр хүндэ байдалые зүбшэн хэлсээ hэн.

Персидскэ тохойдохи дайн дажарые али болохо аргаар зайсуулхые ороной президент оролдоно, энэ политикыень Холбоото Штадуудай ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхид гэгэн дуутаар дэмжэнэ,— гэжэ Америкын засаг захиргаанай толгойлогшотой уулзаhанай hүүлдэ национальна нэгэдэлэй президент Джерри Джасиновски журналистнуудта мэдүүлээ hэн. Кувейтдэ эсэргүү эзэрхэг түримхэй ябуулгаяа болюулхыень, тэрэнэй газар дайда дээрэhээ сэрэгүүдээ дары түргөөр гаргахыень ба араб энэ гүрэнэй хуулита правительствын засагые hэргээхэ талаар хэмжээнүүдые абахыень Прагые уряалhан ООН-ой Аюулгүйн Соведэй бүхы тогтоолнуудые дүүрэнээр бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ Дж. Буш хэлээ гээд тэрэ тэмдэглэбэ.

РИМ. Шиидхэгдээгүй зүрищэлдөөнүүдэй бии байгаашье hаань, Европо урагшаа дабшана. Европын Соведтэ хабаададаг гүрэнүүдэй болон оронуудай правительствануудай толгойлогшонорой сесси бүтэмжэтэйгөөр үнгэрөө.

Баруун Европын арбан хоёр ороной эндэ хоёр үдэр боложо дүүрэhэн түлөөлэлгэтэ хуралдаанай дүнгүүдые Италиин социалис партиин (ИСП) политическэ секретарь Беттино Краксин иигэжэ согсолбо.

БОНН. Совет сэрэгэй алба хаагшадта гэрнүүдые барижа эхилхэ талаар ФРГ-гэй фирмэнүүдэй бэлэдхэл түгэсхэхы шатадаа оробо. hаяхан «Франфуртер Альгемайне» газетын мэдээсэhэнэй ёhoop, ФРГ-гэй болон СССР-эй түлөөлэгшэдэй проектын зүйлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэ дүүрэхэ болонхой. Квартирануудые, гэр барилгын комбинадуудые бодхоохо газарнуудые тодорхойлхонь үлөө. Бэлэдхэлэй хүдэлмэри гарахаяа байгаа жэлэй эхеэр дүүргэгдэхээр хараалагдана. Тиимэhээ хабартаа барилга эхилэгдэхэ гэжэ баталжа болохо.

Урданай ГДР-эй газар дайда дээрэhээ совет сэрэгүүдые гаргахада Федеративна Республикын мүнгэ hомолхо тухай хэлсээн Советскэ Союзай болон ФРГ-гэй хоорондо түйлагданхай, гэжэ мэдээжэ. 1994 оной дүүрэтэр 12 миллиард маркаар Советскэ Союзда түлэхэ уялга ФРГ абанхай. Тэрэнэй 7,8 миллиардниинь гэр байра барилгада зорюулагдаха юм. Дүн хамта 2 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай 36 мянга шахуу квартира, жэл бүри 100 мянган дүрбэлжэн метр гэр бариха аргатай 4 комбинат энэ мүнгэн зөөреэр баригдахаар түсэблэгдэнэ.

НЬЮ-ЙОРК. Колумбиин университедэй дэргэдэхи бизнесэй hургуулиин бүлэг түлөөлэгшэд Советскэ Союзда түрүүшынхеэ совет экономикын талаар семинар үнгэргэхэнь. Советскэ Союзда, мүн тэрэшэлэн Зүүн Европын зарим оронуудта «бүридхэгдэжэ байhан дэлгүүртэй бүри дүтөөр танилсахын тула» энэ hарын hүүл багаар hургуулиин 35 студентнэр ба хоёр багшанар Москва ошохо юм. Холбоото Штадуудай түрүү 10 hургуулинуудай тоодо ородог бизнесэй тус hургуулиин тарааhан мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Энэ ябалгын эсэстэ СССР-тэхи хэрэг байдалые шэнжэлхэ гол зорилготой Колумбиин университедэй шэнжэлгэнүүдэй шэнэ программын үндэhэ hуури табигдаха гэжэ тэрэниие эмхидхэгшэд найдана. Залуу мэргэжэлтэд Москвада ба Ленинградта долоон хоног байжа, совет гадаадын худалдаа наймаанай эмхинүүдэй, хамтын предприятинуудай, кооперативуудай, hуралсалай эмхи зургаануудай түлөөлэгшэдтэй уулзаха юм. hүүлээрнь тэдэнэр Венгри, Чехословаки ошохо.

УЛААН-БААТАР. Замбуулинаар шиидэhэн МНР-эй түрүүшын эрхэтэн МНР-эй ба Советскэ Союзай Герой Жугдэрдэмидиин Гуррагча Монгол-совет хани барисаанай бүлгэмэй (ОМСД) түрүүлэгшээр hунгагдаба. Эндэ боложо дүүрэhэн ОМСД-гэй ээлжээтэ бэшэ съездын делегадууд иимэ шиидхэбэри нэгэн дуутаар абаа hэн.

Хоёр үдэрэй туршада тэдэнэр энэ эмхиин ажал ябуулгые үндэhөөрнь шэнэдхэлгын асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ. Бүлгэмэй Устав шэнэлэгдээ. Оройдоол хоёр хүдэлмэрилэгшэтэй-Түбэй Соведэй түрүүлэгшэтэй ба секретарьтай байха шиидхэбэри абтаа. ОМСД-гэй Түбэй Соведэй секретаряар Д. Цогзолма дахин hунгагдаба. Бүлгэмдэ ороhон түлбэриин 70 процентнь ОМСД-гэй эхин эмхинүүдэй мэдэлдэ үлэхэ болоо.

МОНГОЛ ТУУРГАТА АРАДУУДАЙ ТҮҮХЫН НОМУУДТА ЗОРЮУЛАГДАНА

Буряадай ССР-эй Уран зохёолшодой холбоон, Буряадай эрдэмэй түб, М. Горькиин нэрэмжэтэ республиканска научна библиотекэ ба Улаан-Үдэ хотын нэгэдэмэл библиотекын 24-дэхи филиал декабриин 26-да 16 сагта Буряадай номой хэблэлээр энэ жэлдэ гараhан 4 номой премьерэ эмхидхэхэнь.

Залуу түүхэшэдэй ассоциаци Буряадай ССР-эй Арадай эрдэм hуралсалай министерствэтэй хамта «Буряад ороной түүхын асуудалнууд ба харюунууд» гэhэн шэнэ ном барлан гаргаа. Энэ ном эртэ урдын Буряад ороной, арадай түүхэдэ зорюулагданхай. Түүхын эрдэмэй кандидадууд, Б. В. Базаров, Ю. П. Шагдаров, В. Д. Дугаров, В. Ц. Ганжуров энэ номые согсолжо, ехэ хүдэлмэри хэhэн байна.

Буряадай Ород оронтой нэгэдэхын урдахи түүхэдэ Н. П. Егуновой «Буряад орон Росситай нэгэдэлгын урда тээ» гэhэн ном зорюулагдаhан байна. Энэ ном дээдэ, дунда ба тусхай hургуулиин багшанарта ба Буряадай түүхээр hонирходог зондо аша туhатай байха.

13-дахи зуун жэлэй Монгол ороной байдалые, тэрэ үедэ болоhон үйлэ хэрэгүүдые, тэрэ үеын гайхамшагта ябадалнуудые эли тодоор харуулhан «Монголой нюуса тобшо» гэжэ ород, буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэhэн ном олоной анхарал татаhан байна. Энэ номые Ч-Р. Намжилов монголhоо оршуулаа.

Чингис хаанда ба тэрэнэй үеын тодорхой түүхэдэ зорюулагдаhан Ш.-Н. Цыденжаповай «Чингис хаан» гэжэ номые уншагшад hонирхожо уншаха байна гэжэ hанагдана.

Энэ үдэшэдэмнай эндэ дурдагдаhан номуудай авторнууд ба «Монголой нюуса тобшын» 750 жэлэй ойдо зорюулагдаhан эрдэмэй хуралда, Монгол орон ошожо, hайндэртэ хабаадаhан эрдэмтэд, уран зохёолшод байха.

Энэ үдэшын эхилхын урда тээ номой киоск хүдэлхэ. Тиигэжэ Буряадайнгаа түүхээр hонирходог зон эдэ номуудые худалдан абаха аргатай байна.

Р. БАТОМУНКУЕВА,
М. Горькиин нэрэмжэтэ республиканска научна библиотекын библиотекарь.

hОНИРХОЛТОЙ АУКЦИОН

hүүлэй үедэ Улаан-Үдэ хотын худалдаа наймаанай эмхинүүдэй бэе бэеhээ үрдилдэн шахуу гэхээр аукционуудые үнгэргэдэг боложо байhыень хүн зон мэдэржэ байгаа ёhотой. Хотын номойшье магазинууд боложо байhан юумэнүүдhээ хожомдохогүй гэжэ оролдоно. Энэ удаа Улаан-Үдын «Знание» гэhэн номой магазин аукцион үнгэргэбэ. Номуудые үнэтэй сэнгээр абаха дуратайшуул яhала олоор суглараа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Аукциондо табигдаhан 63 номhоо түрүүшын шатада 18-нь үлэбэ. Удаань эдэшье номуудынь худалдагдаа hэн.

Эндэ табигдаhан А. Кристиин, А. Дюмагай, В. Пикулиин, А. Солженицынэй, М. Булгаковай зохёолнуудые зон илангаяа абахаяа оролдохо юм. Мүн тиихэдэ детективэ жанрай зохёолнуудые, саад болон огород тухай номуудые худалдажа абаха дуратайшуул олон байба. Номуудай сэнгэй хэдышье ехэ болоо hаань, номдо дуратайшуул абаад лэ байха юм. Жэшээнь, В. Пикулиин «Фаворит» гэhэн ном 80 түхэригөөр худалдагдаба. Тиихэдэ «Амтатай эдеэ яажа бэлдэхэб» гэhэн рецептнүүдэй суглуулбари 65 түхэригөөр худалдагдаа hэн.

— Магазинуудай тагууд дээрэ эдеэ хоол бэлдэхэ юумэнэй бии байгаа hаань, хоёр зууншье түхэригөөр энэ ном hамгандаа абаха hэм. Мүнөө hамгаяа наада бариха аргамгүй,— гэжэ нэгэнэй шоглоходо, зал соохид хүхихэ юм.

А. Солженицынэй «Архипелаг Гулаг» гэhэн 3 боти ном энэ аукцион дээрэ эгээл үнэтэйгөөр худалдагдаа. Тэрэ номой эхин сэнгынь 105 түхэригэй байhанаа, нэмэ нэмэhээр 360 түхэригөөр эзэтэй болоо hэн.

Энэ аукционие сэбэрхэн гоё шарайтай залуу буряад басаган шадамар бэрхээр хүтэлбэрилөө. Гартаа бариhан номойнгоо тобшо удхыень хөөрэнэ, шог зугаа гаргана, богонёор хэлэхэдэ, бүгэдэндэ hайшаагдаа.

— Би Чимита Дондукова гээшэб. Номой «Знание» магазинай наймаалагшаар хүдэлнэб,— гэжэ тэрэ хөөрөө бэлэй.

Б. БОДИЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Аукционие хүтэлбэрилэгшэ Ч. Дондукова. 2. Аукционой үедэ. В. Гармаевай фото-зурагууд.

ЗАХААМИНАЙ РАЙОНДО

АНДА НҮХЭД АЙЛШАЛАЛСАНА

Байгша оной сентябрь hарада Захааминай пионернүүдэй байшангуудай хүдэлмэрилэгшэд, МНР-эй Булган аймагай пионернүүдэй байшангай хүдэлмэрилэгшэдтэй дүй дүршэлөөрөө болон мэргэжэлээрээ андалдажа байха тухай хани барисаанай хэлсээ батална юм.

Закаменск хотын пионернүүдэй байшангуудай хүдэлмэрилэгшэд энэ хэлсээнэй ёhоор хүршэ оронойнгоо Булган аймагаар айлшалаад, дүй дүршэлтэйнь танилсаад hаяхан бусаба. Энэ делегацие Закаменск хотын пионернүүдэй байшангай директор З. Г. Васильева ударидаhан байна.

Монголой туршалгын эхин hургуулиин программа, үхибүүдэй наадаха тусхай байшан, тэндэхи хүгжэмэй аппаратуранууд, үхибүүдэй хэhэн нааданхайнууд эдэндэ ехэ hайшаагдаа. Тиихэдэ үхибүүдэй наададаг тусхай компьютернүүдээр, авиамоделистнүүдэй болон хибэс нэхэгшэдэй кружогой хүдэлмэреэр айлшад ехэтэ hонирхоhон байна.

Харин монгол нүхэдынь баталагдаhан хэлсээнэй ёhоор ерэхэ жэлэй март соо айлшалха юм.

БҮГЭДЭНДЭ hАЙШААГДАБА

«Эжы, аба, би—спортивна бүлэ» гэhэн hайндэр Закаменск хотын 4-дэхи hургуулида үнгэргэгдэбэ. Энэ hонирхолтойгоор, согтой хүхюунээр үнгэргэгдэhэн мүрысөөнүүдтэ эдир капитанууд Зоригто Хандажапов, Сарюуна Долгоржапова, Дарима Амурова, Нара-Туяа Будаева, Семен Аюшеев ба Баяр Шагжеев гэгшэд командануудаа бэлдэжэ табиhан байха юм.

hайндэрэй программа викторинаhаа эхилээ hэн. Эндэ Амурова ба Долгоржапова хоёрой команда эгээл тодо, зүб харюунуудые үгэжэ, олон очко абахадаа, гансата урагшаа гараhан байна. Удаань эгээл hонирхолтой зүйл — эстафетэ болобо. Эндэ Б. Шагжеевэй команда бултанhаа шадамар байжа, түрүү hуури эзэлээ hэн. Харин гурбадахи конкурсдо упражненинүүдые хэхэ, бүhэлүүр соогуур гүйхэ ёhотой байба. Эндэ Хандажаповтанай гэр бүлэ амжалта туйлаба. Энээнэй hүүлээр капитануудай конкурс шанга тэмсэлтэйгээр болоо hэн.

hайндэрэй түгэсхэлдэ жюрин дүн согсолходо, Б. Шагжеевэй команда эгээл олон очко абажа, нэгэдэхи hуурида гараhан байха юм. Удаадахи hууринуудые Амуровтанай, Хандажаповтанай гэр бүлэнүүд эзэлhэн байна.

Н. ГАРМАЕВА.

МАГАЗИНАЙ ДҮТЭНЬ ДЭЭРЭ

Голой эрьедэ оршодог Ранжурово гэhэн багахан буряад тосхондо эдеэ хоол наймаалдаг шэнэ магазин нээгдэбэ. Тэрэнэй хажууда промышленна эд бараа худалдадаг магазин бии юм. Нютагай хүн зон энэ ушараар сэдьхэлээ хананги.

Худалдаа наймаанай хоёр эдэ газар мүнөө үеын түхеэрэлгэнүүдээр хангагданхай. Досоохи шэмэглэлынь тиимэ үлүү гоё бэшэшье hаа, яhала зохидоор бүтээгдэнхэй. Юуншье hаа, холо ошолтогүй, зэргэлээд байhаниинь юунhээшье эрхим.

Жэлэй туршада Кабанскын райпогой хүдэлмэрилэгшэд гансал ранжуровайхидта анхаралаа хандуулаа бэшэ юм. Жэшээнь, Закалтус hууринда байhан магазин hэльбэн шэнэлэгдэжэ, залгалаа баригдаа, хамhабариин таhалга үгы хэгдээ. Энээнэй ашаар магазинай худалдаа наймаанай талмай горитойгоор ехэ болоо үгөө. Мүн Елань, Колесово тосхонуудта магазинууд шэнэлэгдэбэ.

Удаадахи жэлдэ магазинуудые hэльбэн заhабарилга үргэлжэлүүлэгдэхэ. Тиихэдээ Посольск, Большая Речка тосхонуудай ээлжээн ерэхэ. Илангаяа Посольскын шэнээр бариг даhан хубида оршодог магазиние заhабарилжа, үргэдхэхөөр болоо. Юундэб гэхэдэ, жэжэ-божо юушье абаха болоходоо, түбэй магазинда ошохо баатай бологдоно ха юм.

Т. ПНЕВА.

МВД-hээ МЭДЭЭСЭНЭ

Байгша оной декабриин 10-hаа 17 болотор республика дотор 202 гэмтэ ябуулга хэгдээ. Тэрэ тоодо нэгэ хүниие алаhан, 11 хүниие хүндөөр гэмтээhэн, 2 эхэнэрые хүсөөр эдлэhэн, 20 дахин хүндэ зорюута добтолжо тоноhон, 16 ушарта хулиган ааша гаргагдаhан байна. Тиихэдэ гүрэнэй, ниитын зөөридэ 21 дахин хулгай ороhон, 86 дахин эрхэтэдэй үмсын зөөри хулгайлагдаhан, 10 ушарта автомототранспорт хулгайлагдаа. Наркотическа бодос хэрэглэдэг 8 хүн баригдаа.

Декабриин 10-да Улаан-Үдэдэ Октябриин 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадионой дэргэдэ танигдаагүй хүн хуулиин наhа гүйсөөгүй Б. гэгшэдэ «ТТ» түхэлэй пистолет гаргажа занаад, мүнгыень буляажа абаhан байна. Дары абтаhан хэмжээнүүдэй ашаар эрхэтэн Г. гэгшэ баригдаа, пистоледынь абтаа. Мүнөө мүрдэлгэ хэгдэжэ байна гэжэ мэдээсэгдэнэ.

Декабриин 11-дэ Түнхэнэй районой Жэмhэг hууринай эрхэтэн Е. Г. Тагануев архи уужа байтараа, эрхэтэн А. гэгшэтэй хэрэлдээд, тэрэнээ буугаар хүзүү руунь буудажа шархатуулба. Зэмэтэн баригданхай.

Декабриин 12-то Загарайн районой түбэй больницада гэдэhэ руугаа хутагаар хадхуулhан эрхэтэн А. асарагдаа hэн. Гэмтэ ябуулга гаргаhанайнгаа түлөө энэл районой Шулуута hууринай эрхэтэн Б. баригдаа.

Энэл үдэр Улаан-Үдын 35-дахи hургуулиин дэргэдэ танигдаагүй хүбүүд эрхэтэн Ц. гэгшын норкын арhаар оёгдоhон малгай буляажа абаhан байна. Хулгайлhан зөөринь бусаагдаа.

Энэл үдэшэ Заречный посёлогто 4 танигдаагүй зон индустриально-педагогическа техникумэй студент Е. гэгшые сохёод, кролигой арhаар оёгдоhон малгайень, костюмынь, часыень, шарфынь буляажа абаhан байха юм.

Декабриин 16-да Мухар-Шэбэрэй районой Бар hууринай эрхэтэн И. М. Кобылкин архиин hортуугаар энэл hууринай А. Н. Черныхтэй хэрэлдээд, гэдэhэ руунь хутагаар хадхаhан байна.

Үнгэрhэн долоон хоног соо республика дотор 19 харгын-транспортна гэнэ усал болоо. Хоёрынь наhа бараhан, 18 хүниинь гэмэлтэhэн гэжэ мэдээсэгдэнэ.

Декабриин 10-да Гусиноозерск хотын «Юность» кафегэй дэргэдэ хуулиин наhа хүсөөгүй А. А. Кулаков ГАЗ-66 автомашинада дайруулаад, больница соо наhа бараба. Гэмтэ ябуулга хэhэн машинын жолоошон олдоногүй.

Республикын МВД таанадые энэ жолоошон тухай юумэ мэдээ hаа, 02, үгышье hаа 9-27-77 гэhэн телефоной номероор хонходохыетнай ехэтэ гүйнэ.

Үнгэрhэн хугасаа соо 24 дахин түймэрэй гал соробхилжо, 18.850 түхэригэй хэмжээнэй гарза хохидол асараа гээшэ. Энэ түймэртэ 2 хүн наhа бараа.

Декабриин 17-до Загарайн районой Шэнэ-Хүрбэ hууринда электро-утаhанhаа боложо шубуудай байра дүрэбэ. 11 мянган тахяа абарагдажа шадагдаагүй.

Үнгэрhэн долоон хоног соо Улаан-Үдын дотоодын хэрэгүүдэй таhагуудта элдэб гэм хэhэнэйнгээ түлөө 777 хүн асарагдаhан байна.

БУРЯАДАЙ ССР-ЭЙ МВД-ГЭЙ ПРЕСС-БҮЛЭГ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

ДЕКАБРИИН 24-hөө 31 ХҮРЭТЭР

ПОНЕДЕЛЬНИК, 24

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Посредник»—3 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 10.50—Мультфильм. 17.45—Хүүгэдтэ дамжуулга. 18.45—Бидэ ба экономико. 19.30—Время. 20.00—«Москва—Берлин—Половодье» — публицистическэ фильм. 21.05—«Все реки текут»—8 серитэй уран hайханай фильм. 5-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—С. Злотников. «Пришел мужчина к женщине»—фильм-зүжэг. 00.30—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 00.35—Шэнэ hонин. 00.50—Ватиканhаа баярай концерт.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

УЛААН-ҮДЭ. 17.10—Ю. Ирдынеев. «Лик богини»—гүрэнэй Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай балет. 18.45—«Талын галнууд»—тележурнал (буряадаар). 19.20—«Танай бэшэгүүдээр». 19.40—Байгал. 19.55—«hургуули: мүнөөдэр ба үглөөдэр». Буряадай Арадай эрдэм hура... нистерствын түлөөлэ... баадаха. 20.55—Сон... МОСКВА. 21.00—«Ам... рсогты, багашуул!» 2... болой шэнжэлэл. 22.0... 22.30—«Двадцатое ... 4 серитэй уран hайха... 1-дэхи сери. «Военна... ра». 23.50—Соносхол... дээсэлнүүд. 23.40—А... республикануудай, ок... лон областьнуудай, дуу гүйсэдхэгшэдэй ... 90» гэhэн Бүхэроссин... валь.

ВТОРНИК, 25

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Посредник»—3 серитэй уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 20.40—Хүгжэмтэ дамжуулга. 11.00—Мультфильм. 18.45—Амар сайн, хүгжэм! 19.30—Время. 20.00—Мультфильм. 20.10—Политическэ темэдэ хөөрэлдөөн. 21.05—«Все реки текут»—8 серитэй уран hайханай фильм. 6-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—Литературно-уран hайханай «Үгэ» программа. 00.30—А. Скрябин. 00.55—Шэнэ hонинoй албан. 01.10—Шатараар дэлхэйн чемпионадта.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35—Географи. 7-дохи класс. 10.05, 11.05 — Француз хэлэн. 11.35, 12.35—Географи. 8-дахи класс. 12.05 — Агууехэ Француз революциин жэлнүүдэй Францийн дипломадууд. 13.05 — «Двадцатое декабря» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. «Военная диктатура». УЛААН-ҮДЭ. 16.20 — «Аялга дуунтай уулзалга» (буряадаар). 16.50 — Байгал (буряадаар). 17.10 — Буряад ороной уран зохёол. 17.40 — Байгал. 17.55—Байгалай үмэнэхи газар дээрэ. 18.40 — Соносхолнууд. МОСКВА. 18.45 — Арадай депутадуудай ... дээрэ. 20.45—«Амгал... согты, багашуул!». ... СССР-эй Арадай ... дай IV съезд дээрэ ... Время. 22.30 — «... декабря» — 4 сер... hайханай фильм. 2-... «Саботаж». 23.35 ... холнууд, мэдээсэлн... — П. И. Чайковски... жэтэ конкурсын лау... гала-концерт. 1-дэхи...

СРЕДА, 26

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.20 — «120 минута». 9.35 — «Посредник» — 3 серитэй уран hайханай фильм. 3-дахи сери. 10.10 — Чувашай гүрэнэй дуу, хатарай ансамблиин концерт. 11.30 — Литературно-уран hайханай «Үгэ» программа. 13.30 — Время. 16.00 — «ТелеЭКО» журнал. 18.30 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 19.30 — Время. 20.00 — Хубилган шэнэдхэлгэ: шиидхэгдээгүй асуудалнууд ба шиидхэбэринүүд. 20.50 — Россин парламентын мэдээсэл. 21.05—«Все реки текут»— 8 серитэй уран hайханай фильм. 7-дохи сери. 22.00 — Время. 22.30 — «Хүн ба хуули». 23.45 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 23.50 — Г. Свиридов. «Отчалившая Русь» — симфоническа поэмэ. 00.35 — Шэнэ hонинoй албан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Шулуун лабиринтнүүдэй таабаринууд». 9.35, 10.35 — Оршон тойронхи дэлхэймнай. 1-дэхи класс. 9.55, 10.55—Баримтата фильм. 10.05, 11.05 — Немец хэлэн. 11.35, 12.35 — Байгаали шэнжэлгэ. 3-дахи класс. 12.05 — «Бурда Моден» дурадхана. 13.05 — «Двадцатое декабря» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 2-дохи сери. «Саботаж». УЛААН-ҮДЭ. 16.30 — Хүнүүд ба гал. 16.55 — Үхибүүдтэ «Хонхо» (буряадаар). 17.25 — «Дурасхаал» программа. 18.25 — Байгал. 18.40 — Соносхолн... КВА. 18.45 —СССР-... депутадуудай IV съ... 20.45 — «Амгалан ... багашуул!». 21.00 — Арадай депутаду... съезд дээрэ. 22.00 ... 22.30 — «Двадцато... ря» — 4 серитэй у... най фильм. 3-д... «Террор». 23.45 — ... нууд, мэдээсэлнүүд ... П. И. Чайковскиин ... конкурсын лауреа... ла-концерт. 2-дохи ...

ЧЕТВЕРГ, 27

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «120 минута». 9.35 — Мультфильм. 10.05 — «Хүн ба хуули». 11.20 — «Аяншалагшадай клуб». 12.25 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.25 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30 — Время. 14.25 —Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 18.30 — Харгын аюулгүй байдалые сахиха. 19.00 — Контакт-хуралдаан. 19.30 — Время. 20.00— «16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 20.45 — Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 20.50 — «Гоё hайханиие анхархa». 21.05 — «Все реки текут» — 8 серитэй уран hайханай фильм. 8-дахи сери. 22.00 — Время. 22.30 — Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40 — Кинопанорама. Шэнэ жэлые угтуулан. 00.40 — Шэнэ hонинoй албан. 00.55 — Шатараар дэлхэйн чемпионадта.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Истинное и видимое» гэhэн дамжуулга. 9.35, 10.35 — Байгаали шэнжэлгэ. 4-дэхи класс. 9.55, 10.55 — Мультфильм. 10.05, 11.05 — Испан хэлэн. 11.35, 12.35 — Физикэ. 8-дахи класс. 12.05 — «ТелеЭКО» журнал. 13.05 — «Двадцатое декабря» —4 серитэй уран hайханай фильм. 3-дахи сери. «Террор». УЛААН-ҮДЭ. 16.00 — Байгал (буряадаар). 16.25 — «Элүүр энхээр томо боло». Буряадай ССР-эй элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо Д. Д. Сундарон дамжуулгада хабаадаха. 17... шад» (буряадаар). ... Байгал. 18.40 — ... нууд. МОСКВА. 18... эй Арадай депута... съезд дээрэ. 20.45 ... лан нойрсогты, ... 21.00 — СССР-эй А... путадуудай IV съ... 22.00 — Время. 22... цатое декабря» — ... уран hайханай фил... сери. «ВЧК». 23.35 ... холнууд, мэдээсэлн... —Фристайлаар дэл...

ПЯТНИЦА, 28

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «120 минута». 9.35 — Мультфильм. 9.55 — Амар сайн, хүгжэм! 10.40 — Кинопанорама. Шэнэ жэлые угтуулан. 12.40 — «16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 13.25 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30 — Время. 18.45—Дэлхэйн үхибүүд юун тухай дууланаб. 19.30 — Время. 20.00 —Кинозураглал. 20.20 — Мультфильм. 20.35— Хүгжэмтэ дамжуулга. 21.00 — «ВИД» дурадхана. 22.00 — Время. 22.30— МВД-гэй мэдээсэл. 22.45 — «ВИД» дурадхана. 01.45—Шэнэ hонинoй албан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Хайшан гэжэ экстрасенс болохоб? 9.35, 10.35 — Хүгжэм. 2-дохи класс. 10.05, 11.05—Англи хэлэн. 11.35, 12.35—Түүхэ. 8-дахи класс. 12.05—Хара ба сагаан эди шэди. 13.05—«Двадцатое декабря» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. «ВЧК». УЛААН-ҮДЭ. 17.00 — «Ая-ганга» — ельманах (буряадаар). ... ряад хэлэнэй хэшэ... Байгал. МОСКВА. ... СССР-эй Арадай ... дай IV съезд дээр... «Амгалан нойрсог... шуул!» 21.00 — ССС... дай депутадуудай ... дээрэ. 22.00—Время... УДЭ. 22.30 — Үнг... гаража байгаа жэл...

СУББОТО, 29

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 11.00 — Японой хүүгэдэй «Маримба понес» ансамблиин концерт. 11.30 — Жэлэй дүрбэн саг. Декабрь. 12.30 — Белоруссиин тосхондо хахад час соо. 13.00 —«Партнер». 13.30 — Время. 18.30 — «Илагшад». 19.30 — Время. 20.00 — Мультфильм. 20.15 — «Семь нянек» — уран hайханай фильм. 22.00 — Время. 22.30 — СССР-эй правительствада. 22.40— Оперетто, оперетто. 23.55 — Шэнэ hонинoй албан. 00.10— «hүниин тэнгэй урда ба hүүлээр».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Мультфильм. 9.35 — Баримтата фильмүүд. 10.05 — Конкурсын hүүлээрхи бодомжонууд. 10.55—«Анатолий Соловьяненко на сцене и вне сцены» — баримтата фильм. 11.45 — Украин дуунай «Берегиня» студиин концерт. 12.10— «Отважный Ширак» — үхибүүдтэ фильм. 13.20 — Рождествогой концерт. УЛААН-ҮДЭ. 18.35 — «Экран» — теле-согсолбори. 18.35 — Шэнэ жэлэй hайндэрэй дамжуулга (... 19.05 — «Буряад ... инуд». 19.55— Үн... гаа жэлтэй хахаса... даа. МОСКВА. 21.0... лан нойрсогты, ... 21.15 — Объектив. ... Шухала асуудалаа... дөөн. 22.00 — Вре... Телевидени ТИВИ ... — «Фанфан-Тюльпан... hайханай фильм (...

ВОСКРЕСЕНИ, 30

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Бултанай эрхилхэ спорт. 9.15 — Ритмическэ гимнастика. 9.45 — «Спортлотогой» тираж. 10.00— «Эртэ үглөөнhөө». 11.00 — Эсэгэ орондоо алба хэнэ. 12.00 — Үглөөнэй наада зугаагай дамжуулга. 12.35 — Дэлхэйе тойрон. 13.25—Элүүр энхэ байлга. 14.20 — «Хүгжэмтэ киоск». 14.50 — Режиссер Я. Фридэй фильм. «Зеленая карета». 16.30—Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 17.42—Мультфильм. 18.00 — Концерт. 19.45—Россин парламентын мэдээсэл. 20.00 — Мультфильм. «Мертв по прибытии» — уран hайханай фильм (США). 22.00 — Время. 22.30— Эстрадна дамжуулга. Забhарлалгадань — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 01.35 — Шатараар дэлхэйн чемпионадта.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Зарядкада зогсогты. 9.15 — Мультфильмнүүд. 9.45 — Контакт-хуралдаан. 10.15— Л. Рюмина дуулаха. 10.45—Сахалин арадай мүнөөнэй ба ерээдүйн байдал. 11.10 — «Гепард возвращается» — үхибүүдтэ фильм. 12.15 — П. И. Чайковский. 15.05 —Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 15.15 — Карпадай угалза хээнүүд. 15.30 — «Хэрбээ тэды хүрөө h... —«Совет Росси» ... нал. 18.45 — Улас... шэнжэлэл. 19.45 ... ноор бүхэсоюзна ... 20.35 — В. А. Моц... стртэй хамта скр... гүйсэдхэгдэхэ конц... — «Амгалан нойрс... шуул!». 21.15 — «... человеку»— баримт... 22.00—Время. 22.30 ... саа холбоон» — ...

ПОНЕДЕЛЬНИК, 31

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Мультфильм. 9.10—«Манай саад». 9.40—Гүрэнэй Чукоткын эскимосуудай «Эргырон» ансамблиин концерт. 10.30—Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ. 11.30—«По щучьему велению»—үхибүүдтэ уран hайханай фильм. 12.30— Цирк, цирк. 13.10—«Ан амитадай аймагта». 11.10—Сантa-Клаусай парад. 15.40—Евгений Леонов ба бусад... 17.00—Уласхоорондын шэнжэлэл. 17.45— Хаана, хэзээ юун болооб? 15.15 —«16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда» гэhэн дамжуулгын хүгжэмтэ хабсаргалта. Шэнэ жэлэй теле-шоу. 21.15—«Амгалан нойрсогты, абгайнар, ахайнар!» 22.00—Время. 22.30— Он жэлнүүдэй урасхал соогуурхи энеэдэн. 00.10—Эстрадна дамжуулга. 00.25—Концерт. 00.50—Шэнэ жэлээр, нүхэдүүд! Совет арадта амаршалга. 01.05—Останкинадахи Шэнэ жэлэй hайндэрэй дамжуулга. 04.05 —Хатар, хатар, хатар. 04.35— Мультфильм. 04.45—Шэнэ жэлэй дискотекэ.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.20—Мультфильм. 9.30 «Проделки сорванца»—үхибүүдтэ фильм. 10.40—СССР-эй Гостелерадиогой ород арадай инструментнүүдэй академическэ оркестрэй концерт. 11.25—«Гэр бүлэ». 12.25—Санаар урилдаан. 13.15—Павловска посад тухай баримтата фильм. 13.40—Жэлэй дурасхаалта концертнүүд. 14.40—Баримтата фильм. 14.50 —«Труффальдино из Бергамо» —уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. ... харилсаан»—видеока... «Карусель»—уран ... фильм. 21.25—Дал... тоор Швецидэ үн... Европын чемпионад... жуулгые буулгаhа... аяншалга тухай. 22... 22.30—Киносерпанти... Уран шүлэгэй дол... 00.50—Шэнэ жэлээр... Совет арадта амар... —Шэнэ жэлэй хүг... Классическа хүгжэм... 03.05—Кинофильмну... лагдаха.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
Золотой цыпленок — в 12, Владыка джунглей — в 19.

Бурятский театр драмы им. Х. Намсараева
Зургаан хурган (Шесть пальцев)— в 19-30.

Русский драматический театр
Горя бояться — счастья не видать — в 12, Коммерсанты — в 19.

«Дружба»
«Дружок веселого бесенка»— в 9-40, «Приказ 027»— в 11-20, 12-50, 20-40, «Друг бедных» (2 с.)— в 14-20, «Женщины на грани нервного срыва»— в 17, 19.

«Прогресс»
Красный зал — Сердце Ангела — в 9-30, 11-40, 14, Святая кровь— в 16-20, 18-40, 21. Зеленый зал — Сети любви (2 серии).— в 10, 12-50, 15-40, 20-10, Девять лет с экстрасенсами— в 18-30.

«Октябрь»
Сборник мультфильмов — в 9-40, Последний зов любви — в 13-20, 15-40, Семья — в 11, 18, 20-20.

«Родина»
Приключения Элли и Рару — в 10, 16-20, Клещ (2 серии)— в 11-20, 14, 18-10, 20-50.

«Байкал»
Смех и горе у Бела моря — в 16-30, Мистер Питкин в тылу врага — в 18-30, 20-30.

«Восток»
Но помню лица твоего — в 12-30, Крокодил Данди-II— в 14, 16, 18, 20.

«Аршан»
Да здравствует Сергац!— в 17, Светик — в, 18-30, 20-30.

Сонхир экран

ВОСКРЕСЕНИ, 23

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Бултанай эрхилхэ спорт. 9.15 — Ритмическэ гимнастика. 9.45—«Спортлотогой» тираж. 10.00 — Эртэ үглөөнhөө. 11.00 — Эсэгэ орондоо алба хэнэ. 12.00 — Үглөөнэй наада зугаагай «Блиц» программа. 12.30 — Аяншалагшадай клуб. 13.30 — Элүүр энхэ байлга. «СПИД-эй аюул». 14.15 — Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 14.30— «Рынки мира (США). Биржа уменьшает риск» — баримтата фильм. 15.20 —Э. де Филиппо. «Итальянские анекдоты» — Ленинградай «Эксперимент» театрай фильм-зүжэг. 16.55 — Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 17.00 — Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 18.15 — Бултанда хабаатай педагогико. 19.15 — Мультфильм. 20.30— Симфоническа хүгжэмэй концерт. 20.45 — «Посредник»— 3 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — Время. 22.30 — Хэтэдээ мүнхэ зүйлнүүд тухай. 22.45 — П. И. Чайковский. 100 романс. 23.00—Хаана, хэзээ юун болооб? 24.00— Арадай дуу гүйсэдхэгшэдэй «Голоса России» гэhэн Бүхэроссин 1 телерадиоконкурс. Түгэсхэлэй концерт. 02.00— Шатараар дэлхэйн чемпионат.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00— «Зарядкада зогсогты!» 9.15— Крымэй татаарнуудай «Хайтарма» ансамблиин концерт. 10.00 — «Оскудение»—байгаалида гамтайгаар хандаха тухай баримтата фильм. 10.25— Бачай хатарна, дуулана. 11.00—Аяншалагшадай клуб. 12.00— СССР-эй Гүрэнэй камерна оркестр наадаха. 12.15 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 13.15— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.20 — Режиссер И. Селецкисэй фильм «Раймонд Паулс. Работа и размышления». 14.25— Фигурна hолжоролгоор СССР-эй чемпионат. 15.10—«О, джаз!» — хүгжэмтэ зүжэг. 16.16—«Совет Росси»—видеоканал. 18.45— Мультфильм. 19.00— Арадай дуу гүйсэдхэгшэдэй «Голоса России» гэhэн Бүхэроссин 1 телерадио-конкурс. Забhарлалгадань— «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 22.00— Время. 22.30— «Условие — будка для собаки»— уран hайханай фильм. (Чехословаки).

ПРАВДА ...
Мүнөөдэрэй ...

Буряадай Со... Республикын ар... зарлалай Верх... гурбадахи сесси... шата хүдэлмэр... Сессиин засед... журналист Прав... шэhэн тэмдэглэл... хаглагдаба.

Буряадай ко... соведэй түрүүлэ... чихинтай журна... гэhэн интервью ... hонорто байха.

Буряадай ССР-... путадуудта, респ... ховно Соведтэ. ... дэй Соведтэ РС... текторнүүдэй хо... шүүдэй хандалга... норто барлагдаб...

«1982 он. Л. ... үе сагай дүүрэл... тэлбэрилэгшэ — ... пов» гэжэ гарша... ведевэй очерк ... уншагшадай hо... барлаба.

Газетын hүүлэ... да соносхолнууд...

Редакт...
Ц. Б. ЦЫРЕНД...

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-26; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-57-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35 95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-27-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской ССР. Директор 2-40-45

Заказ № 294.